

Orman ve Av

Yıl: 2013 / Eylül - Ekim / Sayı:5

*Erdi Cumhuriyet'im
90 şeref yaşına, kutlu olsun...*

TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ
TARAFINDAN İKİ AYDA BİR YAYIMLANIR.

Yıl: 2013 | Eylül - Ekim | Sayı: 5 | Cilt: 90 |
ISSN 1302-040X

**TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ ADINA
SAHİBİ**

GENEL BAŞKAN
Fevzi KALELİ

**SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Nihat ÖZ**

EDİTÖR

Prof. Dr. Sezgin ÖZDEN
ozden@karatekin.edu.tr

YAYIN KURULU

Prof. Dr. İsmet DAŞDEMİR
Prof. Dr. Oktay YILDIZ
Yrd. Doç. Dr. Cihan ERDÖNMEZ
Yrd. Doç. Dr. Nimet VELİOĞLU
Dr. Metin KARADAĞ
Dr. Ufuk COŞGUN
Dr. Erdal ÖZÜDOĞRU
Hüseyin AYTAÇ
İlhan TAŞ
Hülya KILIÇ
Yasemen BİLGİLİ

Bilgilendirmek amacıyla üyelerimize
ücretsiz dağıtılır.

YÖNETİM YERİ:

TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ
TUNA CAD. NO: 5 06410 KIZILAY/ANKARA

TEL-FAKS
0312 433 84 13

www.ormancilardernegi.org

ormancilarder@ttmail.com
bilgi@ormancilardernegi.org

BASKI

DÖNMEZ OFSET

GRAFİK TASARIM

Güngör GENÇ

KAPAK FOTOĞRAFLARI

Süleyman ALKAN

Editörden

Prof. Dr. Sezgin ÖZDEN

Geçen hafta, sakız bitkisi (*Pistacia lentiscus* L.) için yürüttüğüm bir proje için İzmir ve ilçelerindeydim. Meslektaşlarla, yerel halkla, köylülerle, iş adamlarıyla görüştim. Başta İzmir Orman Bölge Müdürü Sayın İbrahim Aydın ve bu konuda çalışmaları olan meslektaşımız Nadire Albayrak olmak üzere tüm meslektaşlarımız tarafından çok sıcak karşılandık. Amacımız bu ürünün ekonomik analizini yaparak yöre ekonomisine katkı sağlamak. İzmirli dostlarımız sakız üretiminin öneminin farkındalar. Peki neden sakız?

Sakız ağacı bilindiği gibi bir Akdeniz bitkisi ve maki elemanı. Mübadeleden önce Rumlar tarafından işletilirmiş. Gıdadan ilaç sanayine birçok kullanım alanı var. Piyasada 100-120 Avroya satılıyor kilosu. Rumlar gittikten sonra bu işi bilen de yapan da kalmamış. Hatta söyleneceye göre, Mübadeleden sonra Türkiye’den odun kömürü ticareti yapan bir Rum tüccar, bir gün meşe yerine sakız kömürü istemiş ve meşeye ödediği paranın kat kat yüksekini ödemiş. Bunu duyan ahali, yarımadaadaki tüm sakız ağaçlarını keserek kömür yapmış ve tüm kaynaklar böylece yok edilmiş. Bu yüzden dünya sakız üretiminin neredeyse tamamını Çeşme’nin karşısındaki küçük Sakız Adası karşılıyor. Bu işten büyük paralar kazanmışlar. Kazandıkları paraları deniz ticaretine yatırmışlar. Yunan armatörlerinin büyük bir çoğunluğu Sakızlı imiş bu yüzden. Ada susuz ve kurak bir ada. Rum gençler de zor olan bu işe pek heves etmezlermiş. Bunu gören bizim girişimciler biraz da biz bu işten para kazanalım düşüncesiyle sakız bahçeleri kurmuşlar. Bunlardan birisi de holding sahibi bir doğasever dostumuz Nezih Öztüre. Nezih bey ekolojiyi neredeyse bizim kadar öğrenmiş. Bir sakızlık kurma gayretinde, hem de bilinçli olarak; TÜBİTAK’a bir proje sunmuşlar, kabul ettirmişler ve yürütüyorlar. Sakızlığın kenarına bir laboratuvar bile kurmuş.

Bir de meslektaşımız Urla İşletme Şefinden bahsetmek lazım. Meslek ve orman sevgisi ile dolu, çalışkan, gayretkeş, başarılı bir meslektaşımız Özgür Erciyas. Bir orman köyünde aşılama çalışmaları yapmış ve başarılı olmuş. Mayıs ayında teknik gezi için gittiğimizde ilk kez görmüştük bu alanı. Bu proje fikri de o zaman oluşmuştu kafamda. Özgür şef, yöredeki bağlantıları kurmamda anahtar rol oynadı. Ülkeye ve özellikle orman köylüsüne fayda sağlayacak bu proje için elini taşın altına sokan tüm meslektaşlarıma minnet borçluyum.

İçindekiler

Editörden	1
Başyazı	2
“28.01.2013 Tarihli Orman Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” Hakkındaki Türkiye Ormancılar Derneğinin Görüşü	4
Dernekten Haberler	16
Basın Toplantısı	18
Gölcük Tabiat Parkı	22
Türkiye Küresel İklim Değişikliğinin Neresinde?	
Cihan ERDÖNMEZ	23
HES Projelerinde Sorular ve Sorunlar Prof. Dr. Alaeddin BOBAT	29
Antalya’da Yaşlı Çınar Ağaçlarında Görülen Zararlılar ve Hastalıklar Halil SARIBAŞAK	37
Yörükler ve Onların Keçileri Hazin Cemal GÜLTEKİN	40
Alaca ağaçkakan <i>Dendrocopos syriacus</i> (Ehrenberg, 1833)	
N. Kaan ÖZKAZANÇ	43
Eski Dostlar Gezisi-Özgen DEMİREL	47
Zeki Boran’ı Son Yolculuğuna Uğurladık Fevzi KALELİ	48
Biz bu elden gider olduk, kalanlara selam olsun... / Sezai KAYA	49
Vefat Haberleri	49

Fotoğraf: Gökhan ŞEN

Başyazı

Fotoğraf: GÜNGÖR GENÇ

Ormanlar, suyun çıkış noktası ve aynı zamanda ülkemizin akciğerleridir. Anayasal ve yasal güvencelere rağmen, orman azalmalarının ve doğal kaynakların yok olmasına neden olan sebeplerin başında, yasalarda yapılan değişiklikler ve orman alanlarının ormancılık dışı amaçlara tahsis edilmesi gelmektedir.

6831 sayılı Orman Kanunu kabul edildiği 1956 yılından itibaren 15 yıl gibi uzun süre hiçbir değişikliğe uğramazken, 1971 yılından bugüne kadar 29 kez değişikliğe uğramıştır.

Bu değişikliklerin sonuncusu 27.05.2013 tarihinde Meclise sunulan, meslek kuruluşlarının, bilim çevrelerinin, üniversitelerin, sivil toplum örgütlerinin görüşlerine başvurulmadan hazırlanan Orman Kanunu ile Bazı Kanun ve

Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısıdır.

Bu kanun tasarısı hakkında Derneğimiz kurulları ve hukukçuları tarafından gerekli incelemeler yapılmış ve en kısa zamanda ilgililere görüşlerimiz gönderilecektir. Ayrıca üyelerimiz ve kamuoyunun bilgisine sunulacaktır.

Değişikliklere ait düzenlemelerin çoğu “Devlet Ormanı” sayılan yerler ile “verimli

tarım arazilerinin” başta turizm ve madencilik olmak üzere ormancılık ve tarım dışı amaçlarla kullanılmasına; devlet tarafından yapılması gereken işlemlerin, özelleştirilmesine yönelik olduğu, yine bu değişikliklerin Anayasanın 169 ve 170. Maddeleri kapsamında ormanların korunması ve orman köylülerin desteklenmesine yönelik düzenlemeler olmadığı gözlenmektedir.

- Politikacılar ormanı seçim aracı ve rant dağıtımı olarak algılamaktan vazgeçmedikçe,
- Ormanların ortak varlıklarımız olduğu gerçeği tüm toplum tarafından benimsenmedikçe,
- Ormanların yapısal özelliklerinin ve sahip oldukları tüm zenginliklerin farkına varılmadıkça, bu özellikleri ve yararları toplum tarafından öğrenilmedikçe,
- Ormanların aynı zamanda fonksiyonel, yararları nedeniyle önemli varlıklar olduğu görülmedikçe
- Orman azalmalarına yol açan asıl nedenler gözden kaçırıldıkça, ormanlarımıza sahip çıkmanın olanağı yoktur.

ATATÜRK ORMANI (ODTÜ ORMANI)

Türkiye Ormanlılar Derneği'nin 28.02.1956 tarihinde toplanan 17.Genel Kurulu Ankara'da ATATÜRK ORMANI (Bugün ODTÜ Ormanı) kurulmasına karar verilmişti. 31.08.1956 tarihli 6831 sayılı orman kanununun da yürürlüğe girmesi ile TOD Yönetim Kurulu ile ODTÜ yetkilileri 15.05.1957 arasında düzenlenen protokole göre ağaçlandırma planı, planın uygulanması, fidanların sağlanması TOD tarafından, arazinin ağaçlandırma ve işçilik masrafları ODTÜ tarafından sağlanması kararlaştırılmıştır. Ancak, bu çalışmaların Orman Genel Müdürlüğüne yapılması uygun olacağı düşüncesiyle 15.11.1960 tarihinde ODTÜ ve Ankara Fidanlık Müdürlüğü arasında düzenlenen Protokol'e göre ağaçlandırma masraflarının Orman Genel Müdürlüğüne üstlenilmesi öngörülmüştür. 2875 ha sahada

ağaçlandırma çalışmalarına başlanmış olup daha sonra yapılan çalışmalarla toplamda **3.228,77 ha** alan bugün itibariyle yaklaşık 50-55 yaşlarında meşcereleri kapsayan Ankara'nın akciğerleri konumunda ODTÜ Ormanı olarak anılan ATATÜRK ORMANI meydana gelmiştir.

Orman Genel Müdürlüğü kayıtlarında **ODTÜ Özel Ormanı I,II,III** olarak kaydedilmiştir. 11.03.1985 tarihinde Orman Genel Müdürlüğü ve ODTÜ Rektörlüğü arasında imzalanan protokolde, 6831 sayılı Orman Kanununun **“Hükmü Şahsiyete Haiz Amme Müesseselerine Ait Ormanlar”** hakkındaki hükümlerinin uygulanması kayıt altına alınmıştır.

Daha sonra **ORTADOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ORMANI** adıyla Orman Genel Müdürlüğü Ankara Orman Bölge Müdürlüğü Ankara Orman İşletme Müdürlüğü tarafından 1995-2004 yıllarını kapsayan **10 yıllık ilk Orman Amenajman Planı** yapılmıştır.

Ankara Büyükşehir Belediyesince ODTÜ ormanı içinden geçirilecek olan yol güzergahı üzerindeki her türlü ağaç ve ağaççığın belirlenip kayıt altına alınarak kesilmesi, nakledilmesi ve her türlü uygulamaya yönelik işlemlerin 6831 sayılı Orman Kanununun 45-46-47-48-49 uncu maddelerine göre yerine getirilmesi gereken yasal zorunlulukların görsel ve yazılı medyada kamuoyuna yansdığı gibi yerine getirilmediği aşikardır.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü yükümlülüklerini yerine getirmeyerek neden suskun kalmaktadır?

**TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ
YÖNETİM KURULU**

“28.01.2013 Tarihli Orman Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” Hakkındaki Türkiye Ormancılar Derneğinin Görüşü

I. GİRİŞ

Orman ve Su İşleri Bakanlığı'na hazırlanan ve 28.01.2013 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilerek Başbakanlık Kanunlar Kararlar Genel Müdürlüğü'nün 27.05.2013 tarih 31853594-101-676-2885 sayılı yazısı ile TBMM'ne sunulan; Orman Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, aşağıda arzedeceğimiz yönleri itibariyle Türk Ormancılığı açısından son derece tehlikeli, ormancılık bilim ve tekniğine aykırı hükümler içermektedir.

Fotoğraf: Güngör GENÇ

Son yıllarda “Torba” tabir edilen yasa tekniğine aykırı bir biçimde çıkartılan yasalardan birisi de huzurda eleştirisini yaptığımız iş bu yasa tasarısıdır.

Yasalar tüm vatandaşların kolayca anlayıp kavrayacağı, kolayca ulaşabileceği bir şekilde sistemli bir biçimde derlenmiş düzenlemelerdir. Vatandaşın bazı konuları gizleme amacına yönelik ve Türk Hukuk Sistemini dinamitleme girişimi olarak adlandırılan “Torba yasa” tabir edilen bu sistemsizliğin Dünyada bir eşini daha görmek mümkün değildir. Çünkü hiçbir Devlet

sırf vatandaşından bazı düzenlemelerini gizlemek için kendi sistemini sistemsiz ve karmaşık hale getiremez.

Yasayı incelediğimizde görüleceği gibi huzurdaki yasanın adı kısaca “*ormandan yer kazanmak yasası*” olarak adlandırılması gerekecektir.

Getirilen yeni düzenlemeleri ormancılık bilimi açısından madde madde eleştirirken, bazı maddelerin arasına torbalama mantığı içinde gizlenmiş tuzakları olduğunu da vurgulamak istiyoruz.

Yine, Orman kanunu değişiklik tasarısını incelerken görüleceği gibi, getirilen düzenlemeler sadece bizim mesleğimiz açısından değil dolaylı olarak birçok meslek guruplarını da ilgilendiren yönleri bulunmaktadır.

Örneğin Orman yasasındaki değişikliklerin yanı sıra;

- 7269 sayılı **Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun,**
- 3234 sayılı **Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun,**
- 3402 sayılı **Kadastro Kanunu,**
- 6200 sayılı **Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun,**
- 167 sayılı **Yeraltı Suları Hakkında Kanun,**
- 2942 sayılı **Kamulaştırma Kanunu,**
- 3194 sayılı **İmar Kanunu,**
- 3621 sayılı **Kıyı Kanunu,**

gibi pek çok kanun maddesi de bu torbalama sistemsizliği içinde değiştirilmiş olmaktadır.

Dolaylı olarak ise; mesleğimizin yetki yasası olan 5531 sayılı Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği **Hakkında Kanun ile** 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun bazı maddeleri yine bu torbalama sistemsizliği içinde değiştirilmiş olacaktır.

Bu tasarının temel amacı çeşitli bahanelerin arkasına saklanarak ormandan yer kazanmak ve orman alanlarını yapılaşmaya açmaktır. 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun kapsam alanlarını orman aleyhine genişleterek, Özel Ormanlarda yapılaşmaya ilişkin yeni düzenlemeler getirerek, mahkeme kararı ile ormana dönüşen tapulu yerlerde tapu sahiplerine tanınmış yeni ayrıcalıkları ile ve kesinleşmiş orman sınırı içinde bulunan kaçak yapı sahiplerine tanınan haklar ile bu tasarının baskın amacının orman sınırlarının daraltılarak bazı orman alanlarının yapılaşmaya açılmasını sağlamak olduğu görülmektedir.

Bir konuda yetki var ise sorumluluk da vardır. Ormanlarımızda orman köylülerinin gerek Anayasamızda ve gerekse mevcut kanunlarımızda yasal hakları ve karşılığında da yüklenmiş sorumlulukları bulunmaktadır.

Mevcut tasarı yasaladığı taktirde orman köylülerine özgülenmiş olan işlerin kapsamı daraltılarak bu kesimi ciddi bir gelir kaybına uğrayacağı gibi ayrıca köy muhtarlarının köy sınırları içinde işlenen orman suçlarına müdahale yetkisinin ortadan kaldırılması ile orman alanları ve orman varlığı ciddi bir tehlikeye maruz kalacaktır.

Tasarı ile orman yangınlarının söndürülmesinde Orman Köylülerinin yangın mükellefiyeti kaldırılmıştır. Görev ve karşılığında sorumluluk alma birbirlerinden ayrılmayan kavramlardır. Gerek Orman Kanunu'nun 81. maddesinin değiştirilerek köy muhtarlarının orman suçlarına müdahale yetkisinin kaldırılması, gerek orman köylüsünün ormandan yararlanma haklarının daraltılmış olması ve gerekse orman köylüsünün yangın mükellefiyetinin kaldırılması hep birlikte değerlendirildiğinde yukarıda değindiğimiz gibi psikolojik olarak Orman Köylülerinin ormana yönelik sorumluluğunu ve ilgisini azaltacaktır. Teknik olarak da gerek ormanların korunmasında ve gerekse orman yangınlarının söndürülmesinde önemli dar boğazlar yaratacaktır.

II. DEğERLENDİRMELER

1. Tasarının 1. maddesi ile 6831 sayılı orman kanununun 11. maddesi değiştirilmiş olacak ve hak sahibi gerçek ve tüzel kişiler tarafından sınırlamaya ve 2 nci maddeye göre orman sınırları dışına çıkarma işlemlerine karşı açılacak itiraz davalarında hasım Orman Genel Müdürlüğü olacaktır. Orman Genel Müdürlüğünce açılacak davalarda hasım, hak sahibi gerçek ve tüzel kişiler olacaktır. Bu düzenlemeye herhangi bir eleştirimiz bulunmamaktadır. Olumlu bir düzenlemedir.

2. Tasarının 2. maddesi ile 6831 sayılı orman kanununun 18. maddesi değiştirilmektedir. Bilindiği gibi yürürlükte olan 18. madde şöyledir:

“Madde 18–Orman ürünlerini işleyecek her çeşit fabrika kurulması Tarım ve Orman

Bakanlığının; Devlet ormanları hudutları içinde veya bu orman sınırlarına bir kilometreye kadar olan yerlerde taş, kum ve toprak, dört kilometreye kadar olan yerlerde ise hızar, şerit kurulması ve kireç, kömür, terebentin, katran, sakız ve benzeri gibi işletilmesinde ağaç kullanılan ocakların açılması ve balık üretmek üzere tesis kurulması Orman Genel Müdürlüğünün iznine bağlı olup, ruhsatname alınması ve rüsum hakkındaki hükümler saklıdır.

Yangın görmüş ormanlarla, gençleştirmeye ayrılmış veya ağaçlandırılan sahalarda ve baraj havzalarında birinci fıkradaki faaliyetlere hiçbir surette izin verilemez.”

Mevcut tasarıda ise; “Devlet ormanlarında orman bitki türlerinin tohum ve fidanlarını yetiştirmek üzere fidanlık kurulmasına, arkeolojik kazı ve restorasyon yapılmasına ve bu alanların kullanımına, define aranmasına, odun kömürü, terebentin, katran, sakız gibi işletilmesinde ağaç kullanılan ocakların açılmasına, balık üretmek üzere tesis kurulmasına ve göl, baraj ve deniz yüzeyinde yapılan balık üretimi için karada yapılması mecburi tesislere Orman Genel Müdürlüğünce bedeli alınarak yirmidokuz yıla kadar izin verilebilir. Bu süre sonunda her türlü bina ve tesis eksiksiz ve bedelsiz olarak Orman Genel Müdürlüğü tasarrufuna geçer ve söz konusu bina ve tesisler Orman Genel Müdürlüğü ihtiyaçları için kullanılabilir veya kiraya verilmek suretiyle değerlendirilebilir.” denilmektedir.

Yapılan değişiklik ile, Devlet ormanlarında orman bitki türlerinin tohum ve fidanlarını yetiştirmek üzere fidanlık kurulması yerinde bir değişikliklerdir. Orman rejimi dışındaki alanlarda hızar, şerit, kömür gibi işletilmesinde ağaç kullanılan tesislerin yapılmasında Orman Genel Müdürlüğünün izninin kaldırılması önemli bir değişiklik değil ise de; orman sınırları içersinde dahi Orman ürünü işleyecek her çeşit fabrika kurulması için Orman Bakanlığından izin alınması şartının kaldırılmış olması hem mantığa, hem medeni hukuk ilkelerine ve hem de ormancılık tekniğine aykırıdır.

Toprak sahibinin yer izni verirken orman ürünü işleyecek hiçbir fabrikaya müdahale edemeyecek

duruma düşürülmesi mantığa, medeni hukuk ilkelerine ve ormancılık tekniğine aykırıdır.

Görüldüğü gibi bu düzenleme ile orman alanları orman ürünü işleyen fabrika ve tesislere tahsis edilmektedir. Bu tür tesislerin ormanlar açısından önemli bir tehlike oluşturması nedeniyle orman içinde veya ormana 1 veya dört km. mesafede özel mülkiyete tabi arazilerde kurulmasını dahi önceleri izne tabi tutarken, maalesef bu tür tesislerin bizzat devlet orman arazisi üzerinde kurulmasına seyirci kalacağımız gibi bu tesislerin sınırsız bir şekilde kiralanmasına da bu tasarı ile olanak tanınmış olmaktadır.

Bu tasarı ile Devlet ormanlarında arkeolojik kazı ve restorasyon yapılmasına ve bu alanların kullanımına, define aranmasına, odun kömürü, terebentin, katran, sakız gibi işletilmesinde ağaç kullanılan ocakların açılmasına, balık üretmek için tesis kurulmasına ve göl, baraj ve deniz yüzeyinde yapılan balık üretimi için karada yapılması mecburi tesislere Orman Genel Müdürlüğünce bedeli alınarak yirmidokuz yıla kadar izin verilebilmesine olanak sağlanmaktadır.

Anayasamızın 169. maddesi, ormanların korunması ve alanlarının genişletilmesi için devlete temel bir görev yüklemiştir. Yani yapılacak tüm yasal düzenlemelerde ormanların korunması ve geliştirilmesi esastır. Bilim ve öğretide de bu prensip baş ve taç prensip olarak bizlere öğretilmiştir.

Ancak ormanlarımız da tüm diğer varlıklarımız gibi insan ihtiyaçları için kullanılacak ve fakat kullanılırken en temel kamu yararı içeren fonksiyonlarına da zarar gelmeyecektir. Baş ve taç prensip gereği ormanlarda devamlılık sağlanırken fonksiyonlarından da sürdürülebilir bir biçimde yararlanılacaktır. Dolayısı ile ormanlarımızdan yararlanma, ancak ve ancak ormanların bizatihi kendisinde var olan kamu yararını bozmadan ve hatta kamu yararı özelliğini daha da artırarak onun yanında yer alan diğer kamu yararı yararlanmalarına tahsis edilebilir. Anayasamızdaki ormanların korunması ve geliştirilmesi esas görevi göz ardı edilmeden ve sürdürülebilir bir yararlanma olması şartı ile ormanlardan yararlanma mümkündür.

Değindiğimiz gibi Ormanlık biliminde kamu yararı esas göz ardı edilmeden yararlanma olmaması gerekirken Hukuk sistemimizde maalesef kamu yararı bulunan diğer birçok faaliyetler için ormandan izin alarak yararlanmalar yapılmaktadır. Ancak bu güne kadar yapılmış tüm yararlanmalarda kamu yararı gözetilen faaliyetlerin ormanda bizatihi var olan kamu yararını ne denli etkileyebileceği hiç dikkate alınmaksızın aleltilak verilmiş bir kamu yararı kararı ile faydalanma sağlanmıştır.

Bizim hukukumuzda neredeyse her Devlet kuruluşunun üst yönetimleri kamu yararı kararı verebilmektedir. Çünkü Türkiye’de devlet her zaman kamunun yararına karar alır mantığı vardır. Vatandaşın kamusal kararlara katılımının hiçbir önemi yoktur. Kamu yararı kararını örneğin bütün Bakanlıklar, Bakanlar Kurulu, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yönetim Kurulları, Belediye Meclis ve Encümenleri, Köy İdare Hey’eti, İl İdare Kurulu, İlçe İdare Kurulu, İl Daimi Encümeni gibi kuruluşlar verebilmektedirler.

Herhangi bir kuruluşun verdiği bir kamu yararı kararını, isterse o kamu yararı “üstün kamu yararı” adı altında yorumlansın, ormanlarımızda bizatihi var olan kamu yararını azaltıcı bir niteliği var ise bu tür bir orman kullanımını Dernek olarak kabul etmiyoruz. Özellikle bir başka yerde sağlanabilecek bir kamu yararının, herhangi bir kurumun verdiği bir kamu yararı kararı var diye orman arazilerinden üstelik de ormanı tahrip ederek verilen izinlere Dernek olarak karşıyız. Verilen kamu yararı kararlarının birçoğu tartışma götürür ve ormanda bizatihi var olan kamu yararını yok eden kamu yararı kararları olduğunu ve bu kamu yararı kararları ile kullanıma açılan orman arazilerinin durumunu hepimiz bildiği için konuyu dağıtmamak için ayrıntıya girmek istemiyoruz.

Orman Kanunu 17.madesinde düzenlenmesi ve tartışılması gereken ve ormandan izin prosedürü içinde değerlendirilmesi gereken birçok husus yeni tasarıda 18. madde içine atılarak adeta “hiçbir kamu yararı dahi gözetmeksizin” ormandan yeni kullanımların bu madde düzenlemesi ile yolu açılmış olmaktadır.

“Define aranması” gibi soyut yararlanma biçimlerine dahi ormanların -hiçbir ön şarta bağlı olmaksızın- kullanıma açılması son derecede tehlikeli yaklaşımlardır. Özellikle ekolojik yönden önem taşıyan orman ekosistemlerinin yıkımına yol açabilecek gelişme olacağı kuşkusuzdur. Söz gelimi, define aramak için belirli bir orman alanının tahrip edilmesine izin verildikten sonra define bulunamazsa, başka bir orman alanında yeniden define aramak için izin istenmesi mümkün olacaktır. Bu düzenlemeler Orman yıkımına neden olabilecek uygulamalardır.

Söz konusu tasarı maddesinin 1. fıkrasının son cümlesi ile bedeli alınarak verilen 29 yıllık izin süresi sonunda, alanda oluşturulan her türlü bina ve tesislerin Orman Genel Müdürlüğü bünyesine geçeceği, Genel Müdürlüğün de bu tesisleri kullanacağı veya kiraya verebileceği hükmüne yer verilmektedir. Tasarı ile; izin verilmesi, gelir elde edilmesi, yararlanma süresi sonunda da yine kiraya vermek gibi amaçlar öngörülmekte; hiçbir şekilde yeniden orman oluşturmak hedeflenmemektedir.

Bütün bu hükümler şunu göstermektedir ki; orman alanlarının başka amaçlarla kullanımında kamu yararı olup olmadığına bakılmadığı gibi, izin süresi sonunda daha önce oluşturulan tesislerin yıkılarak yeniden ormana dönüştürülmesi de düşünülmemektedir. Bu yönüyle de düzenleme orman alanlarını daraltacağı için anayasamıza aykırıdır.

Orman ürünü işleyen fabrika ve tesislere koşulsuz biçimde arazi tahsis edilmesi, bu tür tesislerin yangın görmüş yerlerde, ağaçlandırmaya ayrılmış veya ağaçlandırma sahalarında ve özellikle baraj havzalarında bile izin verilmesi ayrıca bir handikaptır. Bu düzenleme yangınları özendirilebilecektir.

4. Tasarının 3. maddesi ile 6831 sayılı yasanın 19. maddesinin 2.ve 3. fıkraları değiştirilerek ağaçlandırma alanlarında otlama eylemine izin verilmektedir. Bu düzenleme sözü geçen alanlarda toprak basılması nedeniyle doğal gençleşme bakımından risk yaratabileceği gibi ağaçların hayvanların zarar veremeyeceği boya gelmesi ölçüsü şeklindeki soyut bir ölçü ile yumuşatılmaya çalışılması hiçbir anlam taşımayabilir. Otlamaya izin vermek söz konusu alanların tamamen elden

çıkmasına da neden olabilir. Yeni otlatma alanları açabilmek kastıyla orman yakma eylemlerini teşvik edebilir. Orman ekosistemlerinde hayvan otlatılmasının olası zararları, yalnızca orman ağaç ve ağaççıkları ile sınırlı değildir. Orman ekosistemlerinin en az ağaç ve ağaççıklar denli önemli ögesi olan otsu bitkiler, toprak yapısı, orman ekosisteminin bir parçası olan yabancı hayvanlardır. Orman faunası otlatmadan zarar göreceği gibi, orman ekosistemlerinin kendini yenileme gücünü de olumsuz etkileyecek ve toprak erozyonunu hızlandıracaktır. Bu nedenle 6831 sayılı yasanın 19. maddesi ile otlatma eylemine verilecek izinin orman ekosistemleri üzerinde zararlı etkilerinin nisbeten azalacağı bir döneme, en azından üretim ormanına dönüştükten sonraki bir döneme kaydırılmasında yarar vardır.

5. Tasarının 4. maddesi ile 6831 sayılı orman kanununun 30. maddesinin birinci fıkrasında değişiklik yapılmaktadır. Değişiklik ile 30. maddenin “**Devlet ormanlarından elde edilecek ürünlerin piyasa satışlarında açık artırma esastır.**” şeklindeki ilk cümlesi, “**Devlet ormanlarından elde edilecek ürünlerin satışları ile dikili satışlarda açık artırma esastır.**” şekline dönüştürülmektedir. Böylece yasalarda yeri olmayan, ancak OGM'nin bir süredir 6831 sayılı yasaya aykırı olarak genelgelerle yaptığı bir uygulama olan “dikili ağaç satış yöntemi” ne bu tasarı ile yasal dayanak sağlanmış olacaktır.

Mevcut yasamızdaki “Kamu kurum ve kuruluşlarının ihtiyaçları ile lüzum ve fayda görülen veya acele olarak satış yapılmasını gerektiren hallerde, her türlü orman ürünü piyasa fiyatı üzerinden tahsisen satılabilir.” Hükmüne göre istisnai bir durum için getirilen düzenleme dayanak yapılarak fiilen uygulanan “dikili satış yöntemi” bu tasarı ile yasal bir yöntemle dönüştürülmüş, orman ekosistemlerinde kesileceğine karar verilen ağaçların dikili durumdayken ihaleyle satılması, istisna olmaktan çıkarılarak, kural durumuna getirilmiş olacaktır. Böylece, Anayasanın 169. maddesindeki “*Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir.*” kuralı büyük ölçüde işlevsiz duruma getirilecektir.

Anayasamızın 169. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “**Devlet ormanları kanuna göre,**

Devletçe yönetilir ve işletilir.” Hükmü 1870 tarihli Orman Nizamnamesi ile uygulanmakta olan ormanların maktalar halinde (dikili olarak) satılmasının ortaya çıkardığı sakıncaları gidermek ve ormanların istismar edilmesini önlemek amacıyla anayasada yer almıştır. Böylece Osmanlı Devletinin son dönemleri ile Cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanmış olan ve yol açtığı orman yıkımları nedeniyle 1937 yılında kaldırılan “devlet ormanlarının müteahhitlerce” işletilmesi düzenine geri dönülmüş olacaktır. Oysa ki Batı Akdeniz Ormancılık Araştırma Müdürlüğü'nde yapılan bir araştırmayla bu uygulamanın çeşitli sakıncaları çeşitli boyutlarıyla ortaya konulmuştur.

Anayasanın 169. maddesi değiştirilmeden dikili satış yönteminin yasa maddesi olarak düzenlenmesi Anayasaya aykırıdır.

6. Tasarının 5. maddesi ile Orman Kanunu'nun 35. maddesinde yapılan değişiklikle “orman köylüsü” sayılanlara sağlanan ayrıcalıklı olanaklar, nüfusu 5000'den az kasabalarda yaşayanlara da tanınmak suretiyle siyasal iktidarın popülist uygulamalarına yeni boyutlar kazandırılmış olacaktır. Taslakta yer alan “*buldukları köy veya kasabanın mülki sınırları içinde kalan baltalık ormanlarından, koruya tabii sahalarından ve ağaçlandırılacak yapraklı bozuk ormanlardan kesilip çıkarılacak ağaçlar.*.....hak sahibi sayılanlara dikili durumdayken de maliyet bedeli üzerinden satılabilecektir.” Bu düzenleme “hak sahibi” sayılan köy kalkındırma kooperatiflerine sağlanan “sus payı” niteliğinde bir uygulamadır.

Koru ormanlarında kesilecek ağaçlar ise hak sahibi olan orman köy kalkındırma kooperatiflerine yine dikili durumdayken fakat açık artırma yoluyla satılabilecektir.

7. Tasarının 6. maddesi ile Orman Kanunu'nun 40. maddesinde yapılan değişiklikle ötedenberi orman köylülerine özgülenmiş bakım, imar islah ve üretim işlerinden Orman idaresi tarafından yaptırılanları istisna edilmekte, bir başka deyişle köylünün ekmeği elinden alınarak müteahhide verilmektedir. Ayrıca, dikili satışa konu olan ormanlarda 40. maddeden istisna edilerek dikili satış ihalesini kazanan şahısların diledikleri kişiyi çalıştırmaları da sağlanmış olmaktadır.

8. Tasarının 7. maddesi ile yürürlükteki 6831 sayılı orman kanununun 52. maddesinin 2. fıkrası değiştirilmekte ve bu fıkraya ek yapılmaktadır. 52. maddenin yürürlükteki şekli şöyledir: **“Madde 52-(Değişik: 22/5/1987 - 3373/11 md.) Ekim ve dikim suretiyle meydana getirilen hususi ormanlar hariç, hususi ormanlar 500 hektardan küçük parçalar teşkil edecek şekilde parçalanıp başkalarına temlik ve mirasçılar arasında ifrazen taksim edilemez.**

Ancak, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerlerdeki hususi orman alanlarında bu Kanunun 17 nci maddesine göre izin almak ve yatay alanın yüzde altısını (% 6) geçmemek üzere imar planlamasına uygun inşaat yapılabilir. İnşaatların yapılmasında orman alanlarının tabii vasıflarının korunmasına özen gösterilir.

Hususi ormanlar orman idaresince mahalli tapu idaresine bildirilir.”

Yapılan değişiklik ile 52. maddenin 2. Fıkrası;

“Ancak, hususi orman alanlarında Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca, Orman ve Su İşleri Bakanlığının uygun görüşü ile onaylanan imar planlarına uygun olarak hazırlanan avan veya kentsel tasarım projesine göre inşaat yapılabilir. Bu alanlarda yapılacak binaların taban alanları toplamı 17 nci maddeye göre verilen genel kamu hizmetlerine yönelik izinler hariç olmak üzere, izne konu hususi orman alanının yüzde altısını, bina yüksekliği ise binanın oturduğu alanın en düşük zemin kotundan itibaren 9,5 metreyi geçemez. İnşaatların yapılmasında ormanların tabii vasıflarının korunmasına özen gösterilir.” şekline dönüştürülmeye çalışılmaktadır.

Yeni bu düzenleme ile orman alanlarına inşaat yapılmasına izin verilmiş olmaktadır. Bu durum anayasaya açıkça aykırıdır. Çünkü Anayasanın 169. maddesine göre Devlete ormanların korunması ve alanlarının genişletilmesi görevi verilmiştir. Orman alanlarına inşaat yapılması ile Anayasamızın bu hükmüne aykırılık oluşturulmaktadır. Anayasaya göre ormanlarda sadece kamu yararı ile irtifak hakkına izin verilmektedir. Ormanlık alanlara inşaat yapılması ve özellikle de bu inşaat alanının yüzde 6'lara kadar yükseltilmesi uygulaması iyi

niyetli bir uygulama değildir. Düzenlemede kamu yararı şartı da yoktur.

Anayasada ormanların korunması ve genişletilmesi ile ilgili hükümler özel, tüzel veya devlet oranı ayırımı yapılmaksızın tüm ormanlar için geçerlidir.

Orman Kanunu'nun 52. maddesinin bu değişikliği, özel ormanlarda tıkanmış bulunan veya uygulanamaz hale gelen inşaat hakkının canlandırılması girişimidir. Özel ormanlarda bağımsız konut üretilmesi mümkün değildir. Zira, 52. maddenin 1.Fıkrası gereğince özel ormanlar 500 hektardan küçük parçalara bölünemez ve miras yoluyla da taksim edilemez. Bu nedenle 3302 sayılı Yasa ile yapılan ve özel ormanlarda yapılaşmanın önünü açan eski düzenleme ölü doğduğu için bu kez anılan düzenleme ile yasalarımızda yer alan *“ormanların bölünemezliği”* kuralı da çiğnenmiş olacaktır. İzin şartı sadece Belediyelere terk edilerek, bu şekilde yapılacak binaların ifrazı sağlanıp müstakil tapu oluşturulmasına zemin hazırlanmıştır

Bu konuda halen yürürlükte olan 52. maddenin de anayasaya aykırı olduğu, ormanların tahribine yol açtığı bilinmekte iken, kapsamının bu şekilde genişletilmesi yanlıştır.

Ayrıca bu değişiklik, 52. maddeye atıf yapan 57. maddenin 3. fıkrası içerisinde yer alan **“Mülkiyeti hazineye kalmak üzere bu ağaçlandırma sonucu meydana gelecek ormandan faydalanma usulü, bu Kanunda yer alan hususi ormanlara ait hükümlere göre yürütülür.”** Düzenlemesi ile birlikte değerlendirildiğinde, ağaçlandırmaya konu bütün ormanların yüzde 6'ya kadar yapılaşmaya açık olacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Yani yüzde 6'lık yapılaşma izni 6831 sayılı orman kanununun 57. maddesi uyarınca özel veya tüzel kişiliklere ağaçlandırmak amacıyla tahsis edilen devlet ormanlarında da uygulanmış olacaktır.

Yapılmasına izin verilecek inşatlarda belirleyici karar organı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olduğu gibi genel kamu hizmetlerine yönelik izinlerde ise yüzde altı oranı dikkate alınmayacaktır.

Bu düzenleme Orman yıkımı yaratacak son derece tehlikeli bir düzenlemedir. Bu uygulama ile ağaçlandırma amacıyla özel veya tüzel kişilere

tahsis edilmesi olanaklı olan 9 milyon hektara yakın bozuk orman alanının yüzde 6'sının yapılaşmaya açılarak gözden çıkarılması sağlanmış olacaktır. Orman alanlarında daraltma yapan bu uygulama anayasaya açıkça aykırıdır.

9. Tasarının 8. maddesi ile 6831 sayılı orman kanununun 67. maddesinde yapılmakta olan fidan ve tohum ithalatı ve ıslâhı konularının kayıt ve kontrol altına alınmaya çalışılması kuşkusuz çok olumlu bir adımdır. Ancak, Zirai karantina hükümlerinin kapsam dışında bırakılmaması gerekmektedir. Devletin bu işe kaynak ayırıp genetik kirliliğin önüne geçmesi arzu edilen bir durumdur. Bu konudaki esasların bu maddede yer alması ve Zirai Karantina Kanunu ile irtibat kurularak 5531 sayılı Orman Mühendisliği, Orman Endüstri Mühendisliği ve Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği Hakkında Kanundaki Zirai Karantina Kanununun Devlete yüklediği ödevlerin, orman emvali ile sınırlı olmak üzere orman mühendislerinin görev ve yetki alanına girdiği gözetilerek bu konuda serbest orman mühendisleri ve orman mühendisliği bürolarını devreye sokan bir sistem oluşturulması gerekmektedir.

10. Tasarının 9. maddesi ile Orman Kanunu 69. maddesinde yapılan değişiklik ile "Orman köylüsünün yangın mükellefiyeti" kaldırılarak yerine "gönüllülük" esasının getirilmesidir. Bu şekilde gönüllü insanların da yangın söndürme çalışmalarına katılması sağlanmasına bir diyeceğimiz olamaz. Esasen eski düzenlemede de bu katılıma herhangi bir engel bulunmamaktadır. Bu nedenle gönüllülük esasının yeni bir uygulama gibi sunulması ve bu hususun yasa metninde yer alması gereksizdir. Ancak, yangın söndürme çalışmalarında insan gücünün temel dayanağını oluşturan mükellefiyet esastan bu şekilde çıkartılması tehlikeli bir durumdur. OGM yangın söndürmek için yeterli insan gücünü bulamayabilir. Ayrıca, gönüllülerin yangın söndürme çalışmaları konusunda orman köylüsü kadar bilgili ve dayanıklı olamayacağı da unutulmamalıdır. Bu nedenle yangın söndürme çalışmaları ciddi bir zaafa uğrayabilir.

Ayrıca yukarıda değindiğimiz gibi orman yangınlarının söndürülmesinde Orman

Köylülerinin yangın mükellefiyetinin kaldırılması, aşağıda açıklayacağımız gibi Orman Kanunu'nun 81. maddesinin değiştirilerek köy muhtarlarının orman suçlarına müdahale yetkisinin kaldırılması ve orman köylüsünün ormandan yararlanma haklarının daraltılmış olması hep birlikte değerlendirildiğinde önceden değindiğimiz gibi psikolojik olarak Orman Köylülerinin ormana yönelik sorumluluğunu ve ilgisini azaltacak ve hatta teknik olarak da gerek ormanların korunmasında ve gerekse orman yangınlarının söndürülmesinde önemli handikaplar yaratacaktır.

11. Tasarının 10. maddesiyle Orman Kanunu'nun 81. maddesi değiştirilerek köy muhtarlarının orman suçlarına müdahale yetkisi kaldırılmıştır. Suç mahalline en yakın kamu idaresi olan muhtarlıkların bu yetkilerinin tam tersine genişletilmesi gerekirken tamamen kaldırılması büyük bir hatadır. Bu düzenleme ile orman köylüsü kendi varlığının dayanağı olan ormanları iç ve dış müdahalelere karşı korumak için elindeki yasal dayanağı yitirmiş olacaktır.

Bir önemli handikap da bu yapılan değişikliklerle her türlü koruma çalışması büyük ölçüde, gerekli donanımların hemen hemen hiçbirine sahip olmayan köy tüzel kişiliklerine bırakılacak olmasıdır. Böylece, söz konusu çalışmaların gerektiğinde yapılabilmesi rastlantılara kalacak; kırsal yerleşmelerde yaşayanlar arasında anlaşmazlıklar ve kalıcı çatışma alanları yaratılmış olacaktır.

12. Tasarının 13. maddesi ile 6831 sayılı Kanunun Ek 9. maddesine yapılan eklemede; "devlet ormanı" sayılan yerlere "*demiryolu, otoyol, Devlet ve il yolları ile su isale hatlarının yapımında zorunlu olarak ortaya çıkan kazı fazlası malzemenin*" depolanmasına izin verilebilecektir. Bu düzenleme ÇED Raporu alınmadan ve tüm yan etkileri giderilmek suretiyle açılacak olan Taş veya Kalker Ocağı izninin bu şekilde doğrudan verilmesi ile eş anlamlıdır. Depolama yapılabilecek "Devlet ormanı" sayılan yerlerin özellikleriyle ilgili herhangi bir kısıtlama da getirilmemiştir. Bu düzenleme, çevre kirliliğini kolaylaştırmış olmasının yanı sıra özellikle ekolojik koşulları yönünden duyarlı orman ekosistemlerine zarar vereceği kuşkusuzdur.

13. Tasarının 14. maddesi ile 6831 sayılı yasaya 2010 yılında çıkarılan 6100 sayılı yasayla getirilen Ek Madde 11'nin birinci fıkrasının (b) bendi yeniden düzenlenirken; "*Turizm izinleri dışındaki izinlere konu tesislerin izin sahibince üçüncü kişilere kiralanması*" uygulamasına limanlar da katılarak uygulamanın kapsamı genişletilmiş olacaktır.

14. Tasarının 15. maddesi orman kanununun ek 12. maddesi değiştirilmektedir. Değiştirilmesi tasarlanan ek 12. maddenin 1. fıkrası aşağıdaki gibidir:

“Bozuk veya verimsiz orman alanları; ağaçlandırma, erozyon kontrolü ve rehabilitasyon çalışmalarına konu edilir. Bu alanlarda mevcut türlerden gerekenler korunur, aşılır ve/veya rehabilite edilir. Ayrıca orman içi boşluk alanlar, bölgede doğal olarak yetişen türlerin ekimi, aşılı-aşısız fidanların dikimi ve aşılama yapmak suretiyle imar-ihya ve/veya rehabilite edilebilir ve/veya ağaçlandırılarak doldurulabilir. Bu çalışmalar orman idaresi tarafından yapılabileceği gibi köy tüzel kişilikleri ve diğer gerçek ve tüzel kişiler tarafından da yapılabilir.”

Bu fıkra ile bir taraftan 4122 sayılı Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu, diğer yandan da 6831 sayılı orman kanununun 57. maddesi dışında ağaçlandırmada özel kesimce kullanılacak yeni alanlar yaratılmaktadır. Bu düzenlemelerde ele alınan kavramlar, ağaçlandırma ve erozyon kontrolü kavramlarıdır. Tasarıda ise bunlara ek olarak rehabilitasyon ile imar-ihya gibi yeni ve anlam kargaşasına neden olabilecek birbirinin içine girebilecek kavramlar kullanılmak suretiyle kargaşa yaratılmaktadır.

Bozuk nitelikli veya verimsiz orman alanlarının iyileştirilmesinde özel kesimin gücünden yararlanma amacını taşıyan, bu ve benzer düzenlemelerde daha önceleri ağaçlandırma ve erozyon kontrolü kavramlarına yer verilmekirken, bu düzenlemenin 1. cümlesinde bu kavramlara “rehabilitasyon” kavramı da eklenmiştir. Son cümlede ise başka bir kavramdan; “imar-ihya” kavramından söz edilmektedir. Yani böylece “imar-ihya” kavramının rehabilitasyon kavramından başka bir anlamda kullanıldığı

anlaşılmaktadır. Bu durumda verimli orman alanlarının “imar-ihya” sözcüğüne yüklenecek yeni bir anlam ile özel kesime tahsis edilmesi gündeme getirilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla getirilmesi tasarlanan hüküm anayasaya aykırıdır. Çünkü yukarıda da değinildiği gibi anayasamızın 169. maddesine göre devlet ormanları devlet tarafından yönetilmeli ve işletilmelidir.

Ormancılık bilimi açısından da sakıncalı uygulamalar başlatılmış olacaktır. Bu uygulama ile orman ekosistemleri meyve bahçelerine dönüştürülmüş olacaktır. Tasarıyla söz konusu çalışmaların *köy tüzel kişilikleri yanında diğer gerçek ve tüzel kişiler tarafından da yapılabilmesi* olanaklı kılındığı için “devlet ormanı” sayılan yerlerin orman ekosistemlerinin, başta türsel bileşimi olmak üzere yapısal özelliklerinin yeni kullanım sahiplerinin istekleri doğrultusunda değiştirilmesi olanaklı kılınmış olacaktır. Bu durum, orman ekosistemlerinin geleceğini geri dönülemeyecek biçimde değiştirilmesine yol açabilecektir.

Tasarı ile değiştirilmesi düşünülen ek 12. maddenin son fıkrası ise hiçbir ayırım getirmeden şöyledir:

“Ayrıca, tapuda kişiler adına kayıtlıyken orman sınırları içerisinde kaldığı gerekçesiyle tapuları iptal edilen yerler, öncelikle eski tapu maliklerine veya kanuni mirasçularına özel ağaçlandırma ve özel imar-ihya çalışmalarına konu edilmek üzere bedelsiz tahsis edilir.”

“Orman Kadastro ve Aynı Kanunun 2/B maddesinin Uygulaması Hakkındaki Yönetmelik” in “**4785 Sayılı Kanunun Yürürlüğe Girmesinden Sonra Tapulaması Yapılmış Yerlerde Orman Kadastro**” başlıklı 30. maddesi aynen: “... Tapulama yapılmış yerlerde yapılacak orman kadastro çalışmalarında tapulama tespitlerine aynen uyulduğunda ve ölçme yapmaya lüzum kalmadığı tespit edildiğinde; tapulama sınır ve ölçülerinin aynen kabul edildiği yazılmak ve ayrıntılı tutanak tutulmak suretiyle tapulamaca tespit edilen sınırlar, orman sınırı kabul edilerek haritasında işaretlenir. Tapulama ve kadastro yapılmış yerlerde, tapulama parselleri, orman kadastro haritalarında mutlaka gösterilir.” şeklindedir.

Yani evveliyatında orman olmayan ve orman olma olasılığı tartışılmayan yani 4785 sayılı yasa ile bir ilintisi olmayan yerlerde Orman kadastro yapılırken Anayasal bir hak olan mülkiyet hakkına hanel gelmemesi için vatandaşın var olan tapularına uymak mecburiyeti vardır.

Ancak bilinen bir gerçek vardır ki özellikle yeşil kuşak çalışmaları sırasında hatalı biçimde vatandaşın tapulu arazilerine yapılan taşkın ağaçlandırmalar sonrasında Orman Kadastro Komisyonlarının yaptığı önemli hata nedeniyle ormanla ilgisi olmayan bu yerler devlet Devletin Devlet Ormanı olarak sınırlandırılmıştır. Orman Kadastro ve aynı kanunun 2/B maddesinin Uygulaması Hakkındaki Yönetmelik” 25. maddesindeki Devletin Başkasına Ait Ormanların Kadastro hükümlerine göre veya “4785 Sayılı Kanunun Yürürlüğe Girmesinden Sonra Tapulaması Yapılmış Yerlerde Orman Kadastro” başlıklı 30. maddesine göre bu gibi yerlerin özel orman veya 3 hektardan küçük ise orman dışı arazi olarak sınırlandırılması gerekirken Orman Kadastro Komisyonlarının yaptığı önemli hata nedeniyle devlet Devletin Devlet Ormanı olarak sınırlandırılmış ve 10 yıl sonra

hak düşürücü sürelerin geçmiş olması nedeniyle vatandaşın tapuları iptal edilmiştir. Bu konuda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince Türkiye aleyhine verilmiş tazminat kararları olduğu için yasa koyucunun bu tip yerler için özel düzenleme yapması gerekirken bunun yerine tasarıda olduğu gibi hiçbir ayırım getirmeden yeni yeni orman kullanım alanları yaratması yanlıştır. Bu düzenlemeyi bu biçimiyle ormandan hülle ile yer kazanımına yönelik torbalama girişimleri olarak yorumluyoruz.

Öte yandan, bozuk veya verimsiz orman alanlarında ağaçlandırma, erozyon kontrolü ve rehabilitasyon çalışması yapma imkanı getirilmişken, hukuken devlet ormanı statüsünde olan bazı alanların ayrıca belirli kesime bir ayrıcalık yapılarak tahsis edilmeye çalışılması dikkat çekicidir.

15. Tasarının 17. maddesi ile 6831 sayılı orman kanununa geçici bir madde eklenmektedir.

Eklenen **Geçici 10. maddenin, “Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten önce 92 nci, 93 üncü ve 94 üncü maddelere göre müsadere kararı**

kesinleşen yapı ve tesisler, Orman Genel Müdürlüğü tarafından kiraya verilmek suretiyle değerlendirilebilir. Bunlardan tapulu olup da tapusu iptal edilen yerlerdeki müsadere kararına konu yapı ve tesisler öncelikle eski tapu maliklerine kiraya verilir.” Şeklinde başlayan ilk fıkrası da az yukarıda değindiğimiz ek 12. madde kapsamındaki eleştirilerimiz için de geçerlidir. Değindiğimiz gibi hiçbir ayırım getirmeden bazı kişilere verilecek olan bu hak, ormanların tahribini ödüllendirilmekte ve yeni tahriplere cesaret vermeye çalışılmaktadır. Devletin böyle bir ödüllendirme anlayışına sahip olması Kabul edilemez. Yine bu madde ile bu defa hem de suç işlemiş kişilere af çıkarmış gibi bir konum yarattığının yanı sıra üstelik bu kişilere ödüllendirici biçimde bir ayrıcalık tanınmaktadır. Getirmeye çalışılan hüküm bu yönüyle de Anayasanın “**kanun önünde eşitlik**” başlığını taşıyan 10. maddesine de açıkça aykırıdır. Anayasanın 169. maddesine göre “*orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz.*” hükmü de dolaylı olarak çiğnenmiş olmaktadır.

16. Tasarının 24. maddesi 7269 sayılı Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun bünyesinde yer alan ek 10. maddenin değiştirilmesi ile ilgilidir.

Getirmek istenen düzenleme şöyledir: “**EK MADDE 10- Bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında hiçbir yarar görülmeyen ve tarım alanına dönüşmesi de mümkün olmayan yerler, Bakanlar Kurulunca tespit edilen usul ve esaslara göre, hayatı etkileyen doğal afete maruz kalan veya 16.5.2012 tarihli ve 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanuna göre riskli alanlardaki yerleşim alanlarında kalan kamu kurum ve kuruluşları ile bu alanlarda yaşayanların iskanlarını temin, iyileştirme tasfiye ve yenileme amacıyla yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere Orman Genel Müdürlüğünce orman sınırları dışına çıkarılır.**

Bu alanların tespiti için Orman Genel Müdürlüğünce yeteri kadar orman kadastro komisyonu görevlendirilir. Bu alanlarda 21.6.1987 tarihli ve 3402 sayılı Kadastro kanununun 22. maddesinin, kadastro

yapılmış olan yerlerin ikinci defa kadastroya tabi tutulamayacağına ilişkin hükmü uygulanmaz. Bu tespit sırasında ilan süresi bir hafta, itiraz süresi ise bir ay olarak uygulanır. Bu fıkra kapsamında yapılacak orman kadastro uygulamasındaki işlemlerde bu fıkarda belirtilen süreler uygulanır.

Birinci fıkra uyarınca orman sınırları dışına çıkarılacak alanlar ile daha önce bu madde kapsamında orman sınırları dışına çıkarılan alanlar tapuda Hazine adına tescil edilir ve birinci fıkarda belirtilen gaye doğrultusunda kullanılmak üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığının tasarrufuna geçer.

Orman sınırları dışına çıkarılan alanların en az iki katı kadar olan ve öncelikle aynı il sınırları içerisinde bulunan, Hazinenin özel mülkiyetindeki veya devletin hüküm ve tasarrufu altındaki taşınmazlar, Maliye Bakanlığınca Orman Genel Müdürlüğüne ağaçlandırılmak üzere tahsis edilir.”

Bu düzenleme öncelikle biçimsel olarak az yukarıda belirtmiş olduğumuz torbalama ve sistemsizleştirme tesbitlerimize örnek bir düzenlemedir. Doğrudan orman ile ilgili olduğu görülen bu düzenlemenin 6831 sayılı Orman Kanunu yerine, Umumi Hayata Müessir Afetler isimli bir kanuna eklenen bir madde ile ele alınması manidardır.

Tasarı ile 6831 sayılı yasanın 2/A bendi gereğince doğal afete maruz kalan kişilerin yerleştirilmesi amacıyla orman dışına çıkarma düzenlemesinin kapsamı genişletilerek “6306 sayılı Kentsel Dönüşüm yasasına göre riskli alanlardaki bina ve tesislerin ormandan çıkarılacak yerlere nakli için” şeklinde yeni bir orman dışına çıkarma sebebi yaratılmış olmaktadır. Bu düzenleme, Devlet ormanlarının arsa rezervi olarak görüldüğünü kanıtlayan bir düzenlemedir. Anayasamızın 170. maddesine göre, orman sınırlarında yapılabilecek daraltma sadece orman içinden göçürülecek orman köylüleri ile sınırlıdır. Anayasanın bu hükmü afettede ve kentsel dönüşüm gibi gerekçelerle genişletilemez. Bu düzenleme “Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz” hükmünü taşıyan 169. maddenin 2. fıkrasına da aykırıdır. Hükümet bu düzenleme ile Anayasa ve Anayasa

Mahkemesinin müteaddid kararlarını da yok saymaktadır.

Düzenlemenin birinci fıkrasında “orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen ve tarım alanına dönüşmesi de mümkün olmayan yerler” şeklinde mantığı olmayan bir ifadeye yer verilmiştir. Hiçbir bilim ve fen, bir orman alanının, orman olarak kullanılmasında yarar olmayacağını düşünemez. Aksi durum Bilim ve Fenne aykırı bir davranış olur. Bu bağlamda ülkemizde orman olarak kullanılmasında yarar olmayacak bir orman alanı da yoktur. Anayasamızın 169. ve 170. maddeleri orman sınırlarına yönelik yapılabilecek olan daraltmayı tam ve ayrıntılı olarak açıklamıştır. Orman sınırları dışına çıkarılacak alanların hangi amaçla kullanılacağı da Anayasada açıktır.

Düzenlemenin üçüncü fıkrası ile orman sayılan her yer Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın her türlü keyfi uygulamasına açılmış olacaktır. Çünkü düzenlemeye göre bu uygulamayla; *“orman sınırları dışına çıkarılacak alanlar ile daha önce bu madde kapsamında orman sınırları dışına çıkarılan alanlar tapuda Hazine adına tescil edilir ve birinci fıkrada belirtilen gaye doğrultusunda kullanılmak üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığının tasarrufuna”* geçecek hükmü vardır.

Öte yandan düzenlemenin son fıkrasında yer alan **“Orman sınırları dışına çıkarılan alanların en az iki katı kadar olan ve öncelikle aynı il sınırları içerisinde bulunan, Hazinesinin özel mülkiyetindeki veya devletin hüküm ve tasarrufu altındaki taşınmazlar, Maliye Bakanlığınca Orman Genel Müdürlüğüne ağaçlandırılmak üzere tahsis edilir.”** şeklindeki hüküm de bilimsel ilkelere uygun düşmemektedir.

Ormanı daraltan düzenlemelerin karşılığymış gibi konulan bu düzenlemenin bilimsel ve mantıksal bir yönü yoktur. Doğal bir ormanın yok edilmesi ağaçlandırmalarla oluşturulacak yapay orman ile ikame edilemez. Öte yandan arazi kullanımı bilimsel ilkelere göre yapılmalıdır. Ekonomik ve çevresel değerlendirmeler yapılarak arazi kullanımı yapılmalıdır. Sırf ormanı daraltan düzenlemelerin karşılığymış gibi “biz bir miktar ormanı yok ettik, onun iki misli kadar alanı ağaçlandırmak zorundayız” şeklindeki yaklaşımlar bilimsel değil

vatandaşın gözünü boyamak düşüncesinden kaynaklıdır. Aldatıcı düzenlemelerdir.

17. Tasarının 25. maddesi ile 16/12/1960 tarihli ve 167 sayılı Yeraltı Suları Hakkında Kanuna aşağıdaki ek madde eklenmiştir. Ek maddeye göre “Yeraltı sularının tahsisine Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü yetkilidir. Tahsis edilen yeraltı suları, kullanılan suyun metreküp bedeli üzerinden ücretlendirilir. 4 üncü maddenin üçüncü fıkrasında belirtilen yeraltı ve kaynak suları özel idarelerince suyun metreküp bedeli de gözönüne alınarak kiraya verilir. Tatbik olunacak ücret tarifeleri; kullanma amacı, ekonomik, sosyal ve mahalli şartlar gözönüne alınarak Bakanlar Kurulu kararıyla tespit ve ilan olunur. İl özel idareleri tarafından kiraya verilenler dışında kalan yeraltı ve kaynak suları, kullanılan suyun metreküp bedeli üzerinden ücretlendirilmek suretiyle Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğüne kiraya verilebilir. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğüne, bu suların tahsis edilmesinden veya kiraya verilmesinden alınan ücretlerin takip ve tahsili genel hükümlere göre yapılır ve tahsil edilen bedeller Genel Müdürlüğün özel bütçesine gelir olarak kaydedilir.” denmektedir.

Yeraltı su kaynaklarının çok önemli bir bölümünün orman arazilerinden geçiyor olması ve yeraltı sularını ticari hayata açan bu şekildeki bir düzenlemenin bir orman kanunu değişikliği içinde yer alarak orman ile daha kuvvetli irtibatının sağlanmaya çalışılmış olduğunda kuşku yoktur.

Burada, itiraz edilebilecek önemli noktalar vardır. Yeraltı sularının giderek azalması ve kullanımının artması nedeniyle, özellikle orman alanlarında izin verilmemesi gerekir. Esasen yeraltı suyunun durumunu ve kullanılabilir miktarın tespit edilmesi konuları uzun etütleri gerektiren bir husustur. Sırf Devlete gelir sağlamak ve girişimciye yeni olanaklar sağlamak için yeraltı sularının özellikle ormanlık alanlarda ölçüsüzce kullanımına yol açabilecek ve ormanın varlığını tehlikeye düşürecek bu düzenleme az yukarıda belirtilen yasa ve Anayasamıza aykırı olduğu gibi ayrıca, köylülerin kendi emek ve masrafları ile temin ettikleri köy içme sularını da kurutabilecek boyutta uygulanmasına da ucu açıktır. Bu konuda büyükşehir belediyelerine verilen yetkiler sınırlandırılmalıdır. Aksi halde, köylü ile Devlet

çatışacaktır.

18. Tasarının 29. maddesi ile 21/6/1987 tarihli 3402 sayılı yasaya ek 5. madde eklenmiştir. 3402 sayılı Kadastro Kanununa eklenen EK 5. madde aynen “ Kadastro veya tapulaması tamamlanan çalışma alanlarında, orman kadastro ya da tahdidi yapılmamış ormanlar, 4 üncü ve 39 uncu maddelerinde yer alan esaslar çerçevesinde kadastroya tabi tutulur.” şeklindedir.

3402 sayılı yasada sadece çalışma alanında orman bulunması ve 6831 sayılı Orman Kanununa göre orman kadastro başlanılmamış olması halinde kadastro komisyonlarına özel bir durum için verilmiş olan yetki bu madde değişikliği ile kalıcı hale getirilmiş olmaktadır. 3402 sayılı yasanın 4. maddesi genel kadastro ve orman kadastrounun çıkışmasını önlemek için getirilmiş bir düzenlemedir. Kadastro komisyonları, çalışma alanında orman bulunması halinde bünyelerine bir orman ve bir ziraat mühendisi olarak çalışacak ve bu şekilde tespit edilen sınır orman sınırı sayılacaktır. Bu düzenlemenin kadastro kesinleşmiş alanlardaki orman alanları için de kullanılması ormancılık bilimini hafife almanın yanı sıra asli görevi, orman kadastro yapmak olan orman kadastro komisyonlarını da orman kadastro konusunda devre dışı bırakmaya matuf bir düzenlemedir. Ormancı olmadan da ormanı idare ederim mantığından hareketle ormancı teknik elemanı dışlama mantığının bir göstergesidir. Bu husus herşeyden önce orman kadastro düzenleyen 6831 sayılı orman kanununun 7. maddesine aykırıdır. Ayrıca, mükerrer kadastro sayılması gerekeceğinden 3402 sayılı kadastro kanununun 22. maddesine de aykırıdır.

2. SONUÇ

Yasa taslağı genel olarak doğrudan veya açıkça orman alanlarını daraltılacak hükümlerle doludur. O nedenle huzurdaki bu yasanın adını “ormandan yer kazanmak yasası” olarak tanımlıyoruz.

Ormanlardan yararlanma “kamu yararı” ile sınırlandırılmaktayken, özellikle son yıllarda kamu yararının uygulamada yukarıda anlattığımız bir şekilde kullanılması sürekli “orman aleyhine” durumlar yarattığı gibi bu tasarıda bazı *uyduruk* kabilinden sayılabilecek faaliyetlerin dahi

“kamu yararı” kısıtlaması olmaksızın tasarıya alınmış olması son derecede orman yıkımına yol açabilecek düzenlemelerdir. Çünkü, ormanın kendi varlığı ile ürettiği kamu yararı dikkate alınmaksızın orman yok edilerek yürütülecek etkinlikler arasına “define aramak” gibi nereye kadar uzayacağı belli olmayan soyut kavramların bile tasarıya girmiş bulunması düşündürücüdür.

Orman ile doğrudan ilgili konuların, ormanların doğrudan tahribine ve orman azalmasına neden olacak uygulamaların orman kanunu yerine başka yasal düzenlemeler içerisine gizlenerek kamuoyuna sunulması, Orman kanunu 17. madde kapsamında yer alması gereken hususların 18. maddeye monte edilmek suretiyle öğretilme ve hukuk uygulamalarında ilkeleri az çok belirlenmiş olan 17. madde uygulamalarının devre dışı bırakılmış olması, Hükümetin torbalama mantığı içinde kanun yapma eyleminin bir devamıdır.

Tasarı, ormandan yer kazanımı uygulamasının yanı sıra 6831 sayılı Orman Kanunu dışındaki önemli kimi yasalarda da değişiklikler yaparak, doğal ve kamusal varlıklarımızı olağanüstü yüksek ekolojik maliyetler yaratması pahasına özel sermaye birikim süreçlerine aktarmayı amaçlayan bir tasarıdır. Bu nedenlerle Tasarının çok daha ayrıntılı biçimde irdelenmesi; öngörüldüğü gibi, çıkarılmasının engellenmesine yönelik yaygın ve etkin demokratik karşı duruşların kararlılıkla yaşama geçirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak yukarıda sıralanan nedenlerle söz konusu yasa tasarısının meclis gündeminden çekilmesi ve ormanın evrensel önemi de dikkate alınarak kamu yararı ilkelerinin doğru biçimde uygulanıp dikkate alınması ve izin ve irtifak konularının istisnai bir boyuta girilmesi gerekmektedir.

Türkiye Ormanlılar Derneği

Dernekten Haberler

25.10.2013 tarihinde Yönetim Kurulumuz öncülüğünde üyelerimizle ODTÜ kampüsü içinde yer alan Havacılık ve Uzay Bilimleri Bölümünün arkasındaki alanda yapılan geleneksel ağaç dikme şenliğine katılarak desteğimizi sunduk. ODTÜ Rektörü Prof. Dr. Ahmet ACAR'ın yaptığı açılış konuşmasının ardından yapılan ağaçlandırmada öğretim üyeleri ve öğrenciler derneğimize yoğun ilgi göstermiş ve kendileriyle ODTÜ (Atatürk) Ormanının kuruluşunda TOD'un sunmuş olduğu katkılar paylaşılmıştır.

Türkiye Ormanlılar Derneğinin 11.10.2013 tarih ve 2.2/111 sayılı Kesilen Ağaçlar hakkında yazısı ile, 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 4, 5, 11 ve 12'inci maddeleri ile Anayasanın 74'üncü maddesi uyarınca ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE BAŞKANLIĞINDAN aşağıdaki konular hakkında bilgi ve belge talep edilmiştir.

- 1- Büyükşehir Belediyesi Başkanı İ. Melih Gökçek ve Belediye yetkililerinin belitmiş olduğu üzere "Başbakanlık Konutunun yapıldığı Gazi Yerleşkesindeki ağaçlar başta olmak üzere AOÇ'deki yerinden sökülerek başka yerlere taşınan" ağaçlar, hangi mevkilere (Ada ve Parsel numaraları ile birlikte), kaçar adet taşınmış ve dikildikten sonra kaç tanesi yaşamına devam etmiş ve kaç tanesi kurumuştur?
- 2- 2002-2013 yılları arasında;
  - Ne kadar ağaç/fidan ithal edilmiştir ve bu ithalatın yıllara göre bedeli nedir?
  - Büyükşehir Belediyesince üretilen ve dikilen fidan miktarları nedir?
  - Orman ve Su İşleri Bankalığına ait orman fidanlıklarından ne kadar fidan alınmış ve ne kadar bedel ödenmiştir?

I. Büyük Ankara Kurultayı

Ankara'nın Başkent oluşunun 90. Yıldönümü nedeniyle Nazım HİKMET Kongre ve Sanat Merkezinde 7-11 Ekim tarihleri arasında Ankara Kulübü Derneği ve Yenimahalle Belediyesinin katkılarıyla I.BÜYÜK ANKARA KURULTAYI gerçekleştirilmiştir.

Kurultayın,

1. gününde "Başkent Ankara'da Kent Planlama ve Şehircilik",
2. gününde "Ankara'nın Ekonomisi ve Çalışma Hayatı",
3. gününde "Ankara'da Çevre, Orman ve Tarım",
4. gününde "Ankara'da Basın-Medya, Kültür-Sanat, ve Spor",
5. gününde "Ankara'da Altyapı, Kentsel Estetik ve Katılım",

konularında oturumlar düzenlenmiştir.

Kurultayın 3. günü, TEMA Vakfı Onursal Başkanı Sayın Hayrettin KARACA tarafından "Çevre, Orman, Tarım ve Toprak" konularını irdeleyen çerçeve sunuşu ile başlamıştır.

Çerçeve sunuşundan sonra "Ankara'da Çevre ve Orman" konulu oturum gerçekleştirilmiştir. Oturum başkanlığını TOD II. Başkanı Sayın A.Hüsrev ÖZKARA yapmışlardır. Oturumda TOD Başkanı Sayın Fevzi KALELİ "Ankara Ormanları", Sayın Ahmet DEMİRTAŞ "Ankara'da Kent Ağaçlandırması", Sayın Prof.Dr. Nesrin ALGAN "Ankara'da Çevresel Yaşam Kalitesi", Dr.Ethem TORUNOĞLU "Ankara'da Çevre Sorunlarına Bir Bakış" konulu sunum yapmışlardır.

Basın Toplantısı Atatürk (ODTÜ) Ormanı

KENT MERKEZLERİNDEKİ YEŞİL ALANLARA YAPILAN MÜDAHALENİN SON ÖRNEĞİ OLAN ODTÜ ORMANLARINA, 18 EKİM 2013 CUMA GÜNÜ ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİNCE HABERSİZ, İZİNSİZ VE HUKUKSUZ YAPILAN UYGULAMA

TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ

Türkiye Ormancılar Derneği 1924 yılında kurulmuştur. Uzun yıllar ormancılık mesleğinin tek örgütü olarak faaliyette bulunan Türkiye Ormancılar Derneği, ülkemizdeki ormancılık politikalarının oluşturulmasında, ormancılık çalışmalarının teknik düzeyde sürdürülmesinde, ormancılık yasalarının hazırlanmasında etkin görevler üstlenmiştir. Bu nedenlerle de ormancılık kamuoyunda ana örgüt olarak sayılmaktadır. Günümüze kadar işlevini ve işlerliğini kesintisiz olarak sürdüren, 07.03.1951 gün ve 3/12644 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, kamu yararına çalışan Dernekler kapsamına alınmış ve 1983 yılında Dernekler Yasasında yapılan değişikliğe karşın adında “Türkiye” sözcüğünü kullanmasını sürdürmesi uygun görülen demokratik, mesleki kitle örgütüdür.

ORMAN NEDİR

31.08.1956 tarihinde yürürlüğe giren 6831 Sayılı Kanununun 1. Maddesi ORMANI “**Tabi olarak yetişen veya emekle yetiştirilen ağaç ve ağaççık toplulukları, yerleriyle birlikte orman sayılır**” şeklinde tarif etmiştir.

Bilimsel olarak ise **ORMAN: Yaşama birliği oluşturan canlı toplulukları ile yetişme ortamının karakterini belirleyen canlı ve cansız yetişme ortamı etmenlerinden oluşan ve bütün bunlar arasındaki karşılıklı, dengeli ve dinamik ilişkileri, madde ve enerji dolaşımını ve dönüşümlerini kapsayan ekolojik bir sistemdir**”

Orman sadece bir ağaçlar topluluğu değildir. Orman, temel ögesi ağaç olan içerisinde çok çeşitli canlıların yer aldığı biyolojik bir yaşam birliğidir. Bu yaşam birliği içerisinde topraktaki mikro organizmalar, toprak altı ve toprak üstündeki flora ve fauna yer almaktadır. Tümünün bir işlevi, bir görevi vardır. Biri üzerindeki olumsuz bir gelişme tüm sistemi etkiler. Örneğin, ormandan bir ağacın kesilmesi toprak altında ve üstündeki fauna ve florayı olumsuz yönde etkilemektedir.

ATATÜRK (ODTÜ) ORMANI AMACI VE ÖNEMİ

- Atatürk'ün sağlığında başkent halkına bir mesire yeri kazandırma arzusunun yerine getirilerek, başkent halkının mesire ve dinlenme yeri ihtiyacını karşılaması,
- Eymir ve Mogan gölleri su toplama havzalarındaki erozyonu durdurmak suretiyle göllerin dolmasını önlemek; ayrıca Ankara şehrinin sel baskınından kurtarılması,
- Orta Doğu Teknik Üniversitesi için bir tatbikat ormanı yetiştirmek ve Orta Anadolu ağaçlandırmalarında tatbik edilecek yöntemlerin tespiti,
- Yıllarca boş kalmış bozkır karakterindeki bu araziye değerlendirmek,
- Başkent girişini güzelleştirmek, hava kirliliğini önlemek,

Amaçlarıyla Türkiye Ormancılar Derneği'nin 28.02.1956 tarihinde toplanan 17.Genel Kurulu Ankara'da ATATÜRK ORMANI (Bugün ODTÜ Ormanı) kurulmasına karar verilmiştir. 31.08.1956 tarihli 6831 sayılı orman kanununun da yürürlüğe girmesi ile TOD Yönetim Kurulu ile ODTÜ yetkilileri 15.05.1957 tarihinde prensip anlaşmasına vararak bir protokol düzenlenmiştir. Bu protokole göre ağaçlandırma planı, planın uygulanması, fidanların sağlanması TOD tarafından, arazinin ağaçlandırma ve işçilik masrafları ODTÜ tarafından sağlanması kararlaştırılmıştır.

Ancak, bu çalışmaların Orman Genel Müdürlüğüne yapılması uygun olacağı düşüncesiyle 15.11.1960 tarihinde o zamanki ODTÜ Rektörü Kemal KURDAŞ'la Ankara Fidanlık Müdürü Ahmet TARHAN arasında protokol düzenlenmiştir. Bu protokole göre ağaçlandırma masraflarının Orman Genel Müdürlüğüne üstlenilmesi öngörülmüştür. 2875 ha sahada ağaçlandırma çalışmalarına başlanmış olup daha sonra yapılan çalışmalarla toplamda 3.228,77 ha alan bugün itibariyle yaklaşık 50-55 yaşlarında meşçereleri kapsayan Ankara'nın akciğerleri konumunda ODTÜ Ormanı olarak anılan ATATÜRK ORMANI meydana gelmiştir.

Orman Genel Müdürlüğü kayıtlarında ODTÜ Özel ormanı I,II,III olarak kaydedilmiştir. 11.03.1985 tarihinde Orman Genel Müdürlüğü ve ODTÜ Rektörlüğü arasında imzalanan yapılan protokolde, 6831 sayılı Orman Kanununun "Hükmü Şahsiyete Haiz Amme Müesseselerine Ait Ormanlar" hakkındaki hükümlerinin uygulanması kayıt altına alınmıştır.

Daha sonra ORTADOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ORMANI adıyla Orman Genel Müdürlüğü Ankara Orman Bölge Müdürlüğü Ankara Orman İşletme Müdürlüğü tarafından 1995-2004 yıllarını kapsayan 10 yıllık ilk Orman Amenajman Planı yapılmıştır. ODTÜ Ormanı ile ilgili her türlü uygulamaya bu plan dahilinde Orman Genel Müdürlüğü ilgili birimlerin denetimi ve teknik desteği ile uygulanmaktadır.

YAPILAN UYGULAMA

1- Yukarıda kuruluş amacı ve tarihçesinden bahsedilen Atatürk Ormanı, step ikliminin zor şartlarında yoğun emek ve maliyet ile Türk Ormancısı ve ODTÜ öğretim üyeleri ve öğrencileri tarafından yaklaşık 55 yılda büyük emeklerle oluşturulmuş ve Ankara'nın akciğerleri niteliğine kavuşmuş bir ormandır.

Yeşile ve Atatürk'ün vasiyetine vurulan darbeler; Atatürk'ün kendi parasıyla satın aldığı 05.05.1925 tarihinde 5.056 ha arazide kurulan, 11.06.1937 tarihinde ise Atatürk'ün düzenlediği vasiyetnamesi ile milletin hizmetinde kullanılmak üzere şartlı olarak hazineye bağışladığı Atatürk Orman Çiftliği alanı içinde yer alan Ankara Söğütözü'ndeki Orman Fidanlığı arazisinin 2004 yılında satılarak iskana açılması ile başlamış ve 2008 yılında içerisinde 133 ağaç türünü Arboretum niteliğindeki Orman Genel Müdürlüğü yerleşkesinin Başbakanlık Hizmet Binası yapılmak üzere tahsisi ve iskana açılması ile devam etmiş, bugün de ne acıdır ki ODTÜ ormanlarıyla devam etmektedir.

2- 6831 sayılı Orman Kanununa göre Hükmi Şahsiyeti Haiz Amme Müesseselerine Ait Ormanlar statüsünde olan ODTÜ Ormanları 6831 sayılı Orman Kanunu hükümlerine tabi olup yapılacak her türlü işlem ve uygulamalar 6831 sayılı Orman Kanununun 49 uncu Maddesine göre "Devlet ormanlarına ait 14, 17, 18, 19, 20, 21, 41, 42 nci maddelerin hükümleri, hükmi şahsiyeti haiz

amme müesseselerine ait ormanlar hakkında da tatbik olunur." hükümleri ve Orman Amenajman Planına uygun olarak ODTÜ ve Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmesi zorunluluğu vardır.

Ankara Büyükşehir Belediyesince ODTÜ ormanı içinden geçirilecek olan yol güzergahı üzerindeki her türlü ağaç ve ağaççığın belirlenip kayıt altına alınarak kesilmesi, nakledilmesi ve her türlü uygulamaya yönelik işlemlerin 6831 sayılı Orman Kanununun 45-46-47-48-49 uncu maddelerine göre yerine getirilmesi gereken yasal zorunlulukların görsel ve yazılı medyada kamuoyuna yansıdığı gibi yerine getirilmediği aşıkardır.

Bu durum karşısında;

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü yükümlülüklerini yerine getirmeyerek neden suskun kalmaktadır?

Ankara Büyükşehir Belediyesi yetkilileri yol güzergahı üzerinden bazı ağaçları ağaç nakledici olarak anılan transplanterle başka yere

naklettiklerini ve bu uygulamayı birçok yerde yaptıklarının belirtmektedirler. Bu uygulamada ağaçlar kaybettiği kök oranında rüzgâra karşı direncini yitirmektedir. Taşınacak alanın yetişme ortamı özellikleri, uzun yıllar yaşamış olduğu ortama uygun olması gerekmektedir. Özellikle yaşlı ağaçların kökleri ile taç hacimlerinin uyumlu olduğu bilinmektedir. Bu nedenle kökleri saran toprağı dağıtmadan kaldıracak, taşıyacak yeni yerine dikecek bir güce ve teknik donanımına sahip olunması gerekmektedir. Oysa bilindiği kadarıyla bu hacimdeki toprağın taşınması güç olduğu için transplanter araçları ile ağaçların kök sistemi küçültülüp (kökler kesilerek) kök taç dengesi bozularak sökülüp nakledilmektedir. Bu yöntem küçük yaştaki fidanların sökülüp nakledilmesi için geliştirilmiş olup ODTÜ ormanlarındaki 50-55 yaşlı ağaçlar için uygun bir yöntem değildir. Taşındıkları alanda ağaç yaşasa bile estetik ve ekolojik etkilerini uzun yıllar süresince kaybetmekte ve büyük bir bölümü maalesef kurumaktadır.

Bu konuyu Ege Üniversitesi Peyzaj Bölümü Profesörlerinden İlçin ASLANBOĞA Derneğimize ait Orman ve Av Dergisi'nin (Mayıs-Haziran 2013) sayısında: *"Ağaçların başka bir yere taşınacağı sözü de son zamanlarda özellikle politikacıların ve belediye başkanlarının koruma gayretinde olan halka karşı başvurduğu başka bir aldatmacadır."* diye yorumluyor

Ankara Büyükşehir Belediyesince nakledildiği açıklanan ağaçlar nereye nakledilmiştir? Nakledildikleri yerin yetişme ortamı özellikleri, uzun yıllar yaşamış olduğu ortama uygun olup olmadığı bilimsel olarak tespit edilmiş midir?

3- ODTÜ Koruma Amaçlı İmar Planı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından 2 Ekim 2013 tarihinde onaylanarak 4 Ekim 2013 tarihinde askıya çıkartılmıştır. Askı tarihinden itibaren itirazların alınabilmesi için tanınan bir aylık yasal süre 4 Kasım 2013 tarihinde dolmaktadır. Bu tarihten sonra yapılan itirazların değerlendirilmesi sonucunda plan kesinlik kazanmış olacaktır.

Bütün bu yasal durum ortadayken 06.03.1995 tarihinden bu yana I. Derecede Doğal Sit Alanı olan ODTÜ ormanında Ankara Büyükşehir Belediyesi bir aylık yasal askı süresi bile

dolmadan yaptığı uygulamayı neye dayanarak yapmıştır?

Yukarıdaki açıklama ve tespitler ışığında, Ankara Büyükşehir Belediyesince ODTÜ ormanlarında yapılan yasal dayanağı olmayan ağaç katliamının bir an önce durdurulması, 6831 sayılı Orman Kanunu hükümlerine göre Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü yetkililerini de göreve davet ediyoruz.

Sonuç olarak yerel yöneticilerin görevlerinin bilhassa Ankara gibi yarı kurak bir yörede 50-55 yılda yoğun emek sonucu yetiştirilen ve bir VAHA olan ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ ve Orman Genel Müdürlüğü'nün içerisinde anıt ağaçları bulunan yerleşkesinin ve ODTÜ (ATATÜRK) Ormanındaki binlerce ağacı gece gündüz demeden keserek, sökerek Ankara'nın akciğerlerini tahrip etmek olmadığı, bu yeşil dokulara yenilerini eklemek olduğu bilincine en kısa zamanda kavuşmalarını diliyoruz. Yoksa çevremizde tutunacak bir dal da kalmayacaktır. 25.10.2013

**TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ
YÖNETİM KURULU ADINA**

**Fevzi KALELİ
Genel Başkan**

Gölcük Tabiat Parkı

2012 yılında işletmeciliği, Bolu Belediye Başkanlığına verilen Gölcük Tabiat Parkında son zamanlarda yoğun şekilde yeni inşaatlar yapıldığı görülmektedir. Bu yapılaşmalarla ilgili derneğimize ulaşan bilgilerin yanında, 15 Mayıs 2013 tarihli Bolu Olay Gazetesi ve 25 Mayıs 2013 tarihli Bolu Gündem Gazetesi, yasal olmayan yapılaşmalar ve çalışmalar olduğunu haberleştirmiştir.

Derneğimize ulaşan bilgi ve yayınlanan haberlerde;

Plansız olarak serander tipi evler ve yol yapıldığı, işçi ve personel binasının sözleşmeye aykırı olarak işyerine dönüştürüldüğü, göl yüzeyindeki su bitkilerine ve endemik türlere zarar verecek faaliyetlerde bulunduğu, ziyaretçilere ayrılan piknik alanının büyük bir bölümünün kafeteryaya dahil edildiği, ihale kapsamında olmayan balıkxane binalarının işletmeci tarafından ticari faaliyetlerde kullanıldığı belirtilmektedir.

Gölcük Tabiat Parkında yapılan bu faaliyetler hakkında;

- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, işletmeci hakkında ne gibi işlem yapmıştır?
- Adı geçen faaliyetler, Uzun Devreli Gelişme Planı, İhale şartname ve sözleşmesi hükümleri kapsamında mı yapılmaktadır?

Türkiye Küresel İklim Değişikliğinin Neresinde?

Cihan ERDÖNMEZ

1. Giriş

İklim değişikliğinin küresel bir sorun olarak tanımlanması yeni sayılmaz. Ancak günümüze kadar geçen süreçte, bu sorunu oldukça ciddiye alan bir kesimin varlığının yanında gereğinden fazla abartıldığını, dünya için büyük bir risk oluşturmadığını ve söz konusu iklim değişikliklerinin olağan (doğal süreçler içerisinde gerçekleşen, insan etkisi sınırlı olan) sayılması gerektiğini savunan kesimler de bulunmaktaydı. Oysa 1992 yılında Rio Zirvesinde imzaya açılan Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinin 1(2) maddesine göre iklim değişikliği şu şekilde tanımlanmıştır:

“İklim değişikliği, karşılaştırılabilir zaman dilimlerinde gözlenen doğal iklim değişikliğine ek olarak, doğrudan veya dolaylı olarak küresel atmosferin bileşimini bozan insan faaliyetleri sonucunda iklimde oluşan bir değişiklik demektir.”

Geçtiğimiz eylül ayının sonlarına doğru açıklanan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) 5. Değerlendirme Raporu, iklim değişikliğinin ulaştığı boyutları, yarattığı tehlikeyi ve insanlığın sorumluluğunu yadsınamaz bir biçimde ortaya koyduğu için ikinci gruba girenlerin sayısı bir hayli azaldı. Şimdi, bugüne kadar ağır aksak ilerleyen Küresel İklim Değişikliğiyle (KİD) mücadele sürecinde hızlanmak ve daha etkili politikaları hayata geçirmek gerekliliği konusunda neredeyse bütün kesimler hemfikir olmuş durumda.

Türkiye, ne yazık ki, KİD'den en fazla etkilenecek bölgeler arasında yer alan Akdeniz Havzası'nda yer alıyor olmasına karşın (IPCC, 2007) sorunun çözümüne yönelik adımları atmak konusunda, kısmen haklı gerekçelerle gecikme yaşamış durumdadır. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesini, sözleşme hükümlerine göre daha fazla yükümlülük altına giren EK II listesine dahil ülkeler arasından çıkarılmaması nedeniyle uzun yıllar imzalamayan Türkiye, 2001 yılında bu listeden çıkarılarak EK I listesine alınmasının ardından 2004 yılında imzalamış; Kyoto Protokolüne ise ancak 2009 yılında taraf olmuştur. 2010 yılında 10 yıllık bir strateji belgesi hazırlayarak (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2010)

bir adım daha atan ülke daha sonra da 2011-2023 yılları arasındaki dönemi kapsayan bir eylem planı hazırlamıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012).

Belirtilen strateji ve eylem planlarının uygulamaya nasıl yansıtacağı konusunda fikir belirtmek için henüz erken olabilir. Bununla birlikte Türkiye açısından yapılması gerekenler çok da büyük sır değil. Bu konuya gelmeden önce biraz daha ayrıntıya girmekte yarar var.

2. Küresel Gerçekler

IPCC yayımlamış olduğu 5. değerlendirme raporunda (IPCC, 2013) pek çok gerçeği çıplak bir biçimde insanlığın gözleri önüne sermektedir. Bunlardan belki de en önemlisi şudur:

“İnsanın iklim sistemi üzerindeki etkisi açıktır. Bunu atmosferdeki artan sera gazı birikiminden, pozitif ışınimsal sera etkisinden (positive radiative forcing), gözlemlenen ısınmadan ve iklim sistemiyle ilgili bilgilerimizden anlıyoruz.”

Raporun gözler önüne serdiği şu vurgu da oldukça anlamlı:

“İklim sistemindeki ısınma tartışmasız ve 1950'den beri tarihte eşi benzeri görülmemiş değişimler yaşanıyor. Atmosfer ve okyanuslar ısındı, kar ve buz miktarı azaldı, deniz seviyesi yükseldi ve sera gazı birikimleri arttı.” Rapor ayrıca 1983-2012 arası 30 yıllık dönemin son 1400 yıldaki en sıcak 30 yıllık periyot olduğunu ortaya koyuyor.

Kuşkusuz sera gazı denilince akla ilk gelen CO₂. Yine IPCC (2005) tarafından yapılan bir çalışmaya göre 2000 yılı itibariyle atmosfere salınan CO₂ miktarı 23,5 Gt (giga ton)/yıla ulaşmış durumda. Daha da vahim olanı ise bu rakamın 2020 yılında 44 Gt, 2050 yılında ise 84

Gt'a ulaşacağı yönünde senaryoların bulunması. Aynı rapora göre söz konusu salımın %60'ı yılda 0,1 Mt (milyon ton)'dan daha fazla salım yapan büyük tesislerden yapılıyor. Söz konusu tesislerin sektörlere göre dağılımı Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. CO₂ Salımı Yapan Büyük Tesislerin Sektörlere Göre Dağılımı

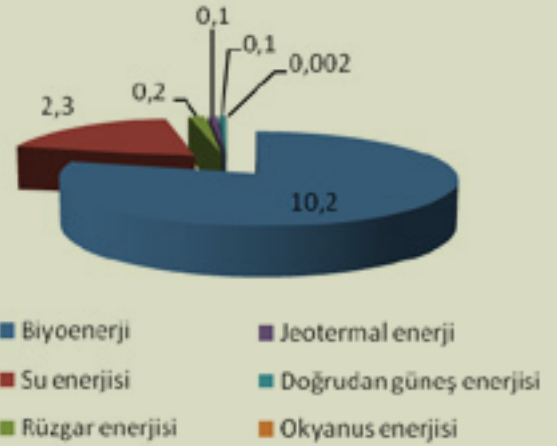
Kaynak: IPCC, 2005.

Sektör	Tesis Sayısı	Salınım (Mt/yıl)
Fosil Yakıtlar		
Enerji	4.942	10.539
Çimento üretimi	1.175	932
Rafineri	638	798
Demir ve çelik endüstrisi	269	646
Petrokimya endüstrisi	470	379
Petrol ve doğalgaz işleme	N/A	50
Diğer	90	33
Biyokitle		
Biyoetanol ve biyoenerji	303	91
Toplam	7.887	13.466

Rahatlıkla görülebileceği gibi enerji sektörü CO₂ salımı konusunda açık ara lider konumdadır. Bu nedenle enerjinin hangi kaynaklardan ve hangi yöntemlerle elde edildiği KİD açısından oldukça önem taşıyan bir konu olarak kendini göstermektedir. Eldeki son verilere göre dünya çapında enerji kaynakları arasında %34,6 ile petrol önde gelmektedir. Bunu %28,4 ile kömür ve %22,1 ile doğalgaz izlemektedir. Yenilenebilir enerji (YE) kaynaklarının payı %12,9 iken nükleer enerji ise %2'lik bir paya sahip (IPCC, 2012). Bu tablo gelecek açısından oldukça olumsuz görünmektedir. Diğer yandan %12,9'u oluşturan YE kaynaklarının alt dağılımı Şekil 1'de gösterilmektedir.

YE kaynaklarından enerji üretimi CO₂ salımı açısından yenilenebilir olmayan kaynaklara göre oldukça büyük avantaj yaratmaktadır. 1 kWh (kilo watt saat) enerji üretimi için YE kaynakları kullanıldığında salınan CO₂ miktarı 4 ile 46 g arasında değişirken bu rakam fosil yakıtlar için 469 ile 1001 g seviyelerine çıkmaktadır. Ayrıca YE kaynaklarının kullanımı yoluyla, özellikle merkezi enerji kaynaklarına uzak ve yoksul kırsal yerleşimler için maliyetleri düşürmek söz konusu olabilmektedir (IPCC, 2012).

Şekil 1. Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Dağılımı (IPCC, 2012).

Atmosfere salınan CO₂ miktarı kadar önemli bir diğer konu da karbon yutaklarının ya da depolarının durumudur. Arazi üzerindeki bitki örtüsünün niteliğine göre karbon depolama kapasitesi değişmektedir. Tablo 2'de vejetasyon tiplerine göre karbon depolarının küresel durumu gösterilmektedir.

Tablo 2. Vejetasyon ve 1m Üst Toprak Tarafından Depolanan Karbon Miktarları

Kaynak: IPCC, 2000 (WBGU 1998'e atfen).

Vejetasyon Tipi	Alan (milyon km ²)	Depolanan Karbon Miktarı (Gt)		
		Vejetasyon	Toprak	Toplam
Tropikal orman	17,6	212	216	428
Ilıman ormanlar	10,4	59	100	159
Kuzey ormanları	13,7	88	471	559
Tropikal savanlar	22,5	66	264	330
Ilıman çayırlar	12,5	9	295	304
Çöller ve yarı çöller	45,5	8	191	199
Tundra	9,5	6	121	127
Sulak alanlar	3,5	15	225	240
Tarım alanları	16	3	128	131
Toplam	151,2	466	2011	2477

Tablodan da görülebileceği gibi vejetasyon tipleri içerisinde en yüksek karbon depolama işlevi ormanlar tarafından yerine getirilmektedir. Buna karşılık çöller ve tarım alanlarındaki vejetasyon örtüsü karbon depolama kapasitesi açısından son derece zayıf bir nitelik göstermektedir. Bu nedenle arazi kullanım türünün değişmesiyle KİD arasında çok önemli bir ilişki bulunmaktadır.

KİD ile vejetasyon arasındaki ilişki yalnızca karbon depolama kapasitesiyle sınırlı tutulamaz. İklimsel değişiklikler vejetasyon tipleri ve özellikle ormanlar üzerinde önemli etkilere sahiptir. Tarihte radikal iklim değişikliklerinin vejetasyon türü üzerindeki etkilerine ilişkin örnekler bulunmaktadır. Gelecekte de iklim değişimi ile arazi kullanımı ve bunun sürdürülebilirliği karşılıklı ilişki içerisinde olacak, ormanlar açısından anahtar faktör ise suya erişebilirlik olarak kendini gösterecektir (FAO, 2012).

3. Türkiye’de Neler Oluyor?

Giriş kısmında Türkiye’nin KİD ile mücadele konusunda ağır kaldığını belirtmiştik. Peki, önümüzdeki süreçte neler olacak? Bu soruya yanıt verebilmek için pek çok sektördeki gelişmeleri detaylıca gözden geçirmek gerekir. Ormancılık, endüstri, tarım, kentleşme, ulaştırma bu açıdan ilk akla gelenlerdir. Bu sektörlerde izlenecek politikalar KİD ile mücadeledeki

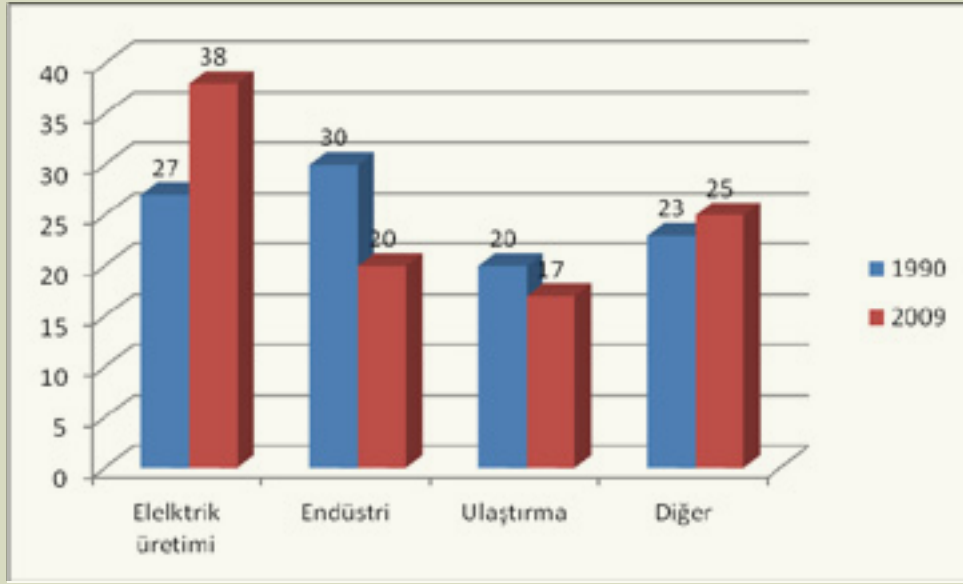
ulusal performansı doğrudan etkileyecektir. Ancak, açıkça söylemek gerekir ki tek başına bunların hepsi kadar önemli taşıyan sektör enerji sektörüdür. Bu yargıya varmak için Türkiye’nin sera gazı salımlarının sektörlere göre dağılımına göz atmak yeterli olacaktır (Şekil 2).

Şekil 2. Türkiye’de Sektörlere Göre Sera Gazı Salımları (TUIK, 2011).

Görüldüğü gibi ulusal sera gazı salımında en büyük payı enerji sektörü almaktadır. Enerji sektörü denildiğinde anlaşılması gereken yakıtların yanmasıdır. Dolayısıyla, sera gazı salımı açısından enerji sektörü denildiğinde elektrik üretiminden ulaştırmaya kadar pek çok ana başlık aklı gelmelidir. Şekil 3'de yanma kaynaklı CO₂ salımlarının 1990 ve 2009 yıllarındaki değerleri sektörlere göre karşılaştırılmıştır (TUIK, 2011).

Şekil 3. 1990 ve 2009 Yıllarında Sektörlerin CO₂ Salımı Payları (%).

1990 yılında endüstri sektörü %30 ile birinci konumdayken 2009 yılında %20 oranla ikinci konuma gelmiş, buna karşılık elektrik üretimi %27'den %38'e yükselerek birinci konuma ilerlemiştir.

2009 yılı itibariyle yıllık elektrik üretimi 156,9 TWh olarak gerçekleşmiştir. Doğalgazın elektrik üretimindeki payı %49,3, kömürün %28,35, hidro ve jeotermal kaynakların %18,8, fueloilin %2,5 ve diğer yenilenebilir enerji kaynaklarının ise yalnızca %0,94'tür. Diğer yandan aynı yıl baz alındığında toplam birincil enerji arzı 106,14 Mtep'e ulaşmıştır. Bunun 30,44 Mtep'i kömür, 32,78 Mtep'i doğalgaz, 30,57 Mtep'i petrolden kaynaklanırken yenilenebilir enerji kaynaklarından oluşan kısım yalnızca 8,7 Mtep'tir (TUIK, 2011).

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2010-2014 yılları için hazırlanmış olduğu stratejik planda petrol, doğalgaz ve kömür arama faaliyetlerini artırmayı, bu kaynaklardan yüksek oranda enerji

üretmeyi ve 2013 yılının sonuna kadar 3500 MW'lık yerli kömüre dayalı termik santral yapımının tamamlanmasını; ayrıca 2014 yılına kadar da nükleer santral inşaatına başlanmasını hedeflemiştir. Öte yandan, 2000 yılında toplam kurulu güç içerisinde %45'e yakın bir paya sahip olan yenilenebilir enerji kaynaklarının 2009'daki payı %35'in altına gerilemiştir ki, HES'ler çıkarıldığında bu pay %5'in de altına gerilemektedir. Stratejik planda 2013 yılının sonuna kadar 5.000 MW'lık HES tamamlanması, bunun yanında 802 MW olan rüzgar enerjisi kurulu gücünün 2015 yılında kadar 10 bin MW'a, 77 MW olan jeotermal enerji kurulu gücünün de 300 MW'a çıkarılması hedeflenmektedir (Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2010).

KİD ile mücadelede en önemli başlıklardan biri de arazi kullanımı, bundaki değişim ve özellikle ormanların durumudur. Tablo 2'den de hatırlanacağı gibi arazi üzerindeki vejetasyon tipi karbon depolama kapasitesi açısından anahtar role

sahiptir. Ormansızlaşma, orman kaynaklarının niteliklerinde bozulma, doğal arazi kullanım tiplerinin (otlak, çayır, yayla vb.) kültürel kullanım tiplerine dönüşmesi ya da tarımsal arazilerde yapılaşma ve endüstrileşme gibi faktörler karbon depolama kapasitesinde azalmalara yol açmaktadır. Ayrıca vejetasyon tipine göre üst toprak tabakasında depolanan karbon miktarında da değişimler yaşanmakta, vejetasyon örtüsü temiz enerji kaynağı olarak kullanılabilir.

Türkiye’de son yıllarda orman alanlarında yaşanan artış ve orman kaynaklarının niteliklerini artırma yönündeki çalışmalar ormanların karbon tutma kapasitesinde artışa yol açmıştır. 1990 yılında ormanların karbon tutma kapasitesi 44 milyon ton civarındayken bu miktar 2009 yılında 57 milyon tonun üzerine çıkmıştır (Anonim, 2011). Diğer yandan 2011-2023 yıllarını kapsayan İklim Değişikliği Eylem Planında ormanların karbon tutma kapasitesinin 2015 yılında 2007’dekine göre %15 artırılması hedeflenmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012)¹. 2010-2020 yıllarını kapsayan İklim Değişikliği Strateji Belgesinde de benzer hedeflerin yer aldığı görülmektedir (Çevre ve Ormanlık Bakanlığı, 2010).

Öte yandan arazi kullanımındaki değişikliklerden kaynaklanan karbon depolama kapasitesindeki değişikliklere ilişkin sağlıklı verilere ulaşmak mümkün olmamaktadır. Bazı kaynaklarda arazi değişimine bağlı toplam sera gazı salımının 1990-2008 döneminde %13,7 oranında azaldığı belirtilse de (Anonim, 2013) bu verilerin ne derece güvenilir olduğu şüpheli görünmektedir.

4. Tartışma ve Öneriler

IPCC tarafından açıklanan beşinci değerlendirme raporu KİD’in insan kaynaklı olduğunu ve dünya üzerindeki yaşamı ciddi biçimde tehdit ettiğini açıkça ortaya koymuştur. Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesinden bu yana KİD’le mücadele konusunda önemli mesafeler kat edildiği açık olsa da tehdit ve riskler giderek artmakta ve daha radikal önlemlerin alınması zorunluluk haline gelmektedir.

Konuya Türkiye açısından yaklaşıldığında elde edilen verilerin oldukça sınırlı ve güvensiz olduğu rahatlıkla görülebilir. Öyle görünmektedir ki sera gazı salımı, karbon depolama kapasiteleri vb. konularda çok daha sağlıklı ve tutarlı bilimsel verilere ihtiyaç duyulmaktadır. Her ne kadar KİD sınır tanımayan bir tehlike olsa da, Türkiye KİD’den en fazla etkilenecek bölgeler kategorisinde yer almaktadır. Buna karşılık hükümet kuruluşlarının KİD karşısındaki reflekslerinin yeterli olduğunu söylemek olanaklı değildir. Bu durum, muhtemelen konuyla ilgili yeterli bir toplumsal bilinçlenmenin olmamasıyla yakından alakalıdır. Bu bilinçlenmenin gerçekleşmesinde ormancılar ve ormancılık sektörünün öncü rol oynayacak potansiyele sahip olduğunu da ayrıca vurgulamak gerekir.

Bu kapsamda hızlıca adım atılması gereken konuları şu şekilde özetlemek yararlı olacaktır:

- I. KİD’le ilgili veri yetersizliği politika geliştirmek açısından sıkıntılara yol açmaktadır. Bilim ve araştırma kuruluşları ile hükümet birimlerinin daha fazla ve sağlıklı veri üretmeye dönük araştırmalara önem ve öncelik vermesi gerekmektedir.
- II. Enerji sektörü KİD açısından kritik öneme sahiptir. Sektör içerisinde elektrik üretimi sera gazı salımı açısından ağırlık taşımaktadır. Bu alanda;
  - a. Yenilenebilir enerji kaynaklarının enerji üretimindeki payı artırılmalı, HES’lerin doğal ve kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri dikkate alınarak ağırlık güneş, rüzgar, jeotermal ve biyokütle gibi temiz kaynaklara yönlendirilmelidir.
  - b. Enerji verimliliği konusunda önlemler alınmalı, bu konuda etkili teşvik politikaları uygulanmalıdır. Ayrıca enerji dağıtımındaki kayıplar en aza indirilmelidir.
  - c. Fosil yakıtlara dayalı enerji üretimi olabildiğince sınırlı tutulmalı ve tesislerin yer ve teknoloji seçiminde doğal ve kültürel çevre açısından üst düzey hassasiyet gösterilmelidir.

1_ 2007’de 14.500 Gg iken 2015’te 16.700 Gg olması hedeflenmektedir. Farklı kaynaklarda verilen farklı birim ve miktarlar içeren veriler yorumsuz olarak aktarılmaktadır.

- III. Endüstriyel tesislerde sera gazı salımlarını azaltıcı teknolojik yatırımların yapılması konusunda yasal önlemler alınmalı, bu konuda finansal teşvik politikaları uygulanmalıdır.
- IV. Gerek kent içi gerekse kentler arası taşımacılıkta raylı sistemlerin payı hızlı bir şekilde artırılmalıdır. Benzer şekilde denizyolu taşımacılığının payını artırıcı düzenlemeler yapılmalı, karayolu taşımacılığı mümkün olan en alt düzeye çekilmelidir.
- V. Karayolu ulaşımında elektrik başta olmak üzere temiz enerji kaynaklarına dayalı araçların kullanımını artırıcı düzenlemelere gidilmelidir.
- VI. Organik atıklardan enerji üretimine dönük tesislerin sayısı artırılmalı, söz konusu atıkların toplanması ve toplumsal bilincin oluşturulması konusunda çalışmalar yapılmalıdır.
- VII. Tarım politikaları ile iklim değişikliği politikalarının entegrasyonu sağlanmalı, ürün teşvik politikalarında karbon depolama kapasiteleri göz önünde bulundurulmalı, tarım arazilerinin yerleşim ve endüstri alanlarına dönüşmesi engellenmelidir.
- VIII. Ormansızlaşma ve orman kaynaklarının niteliğinde azalmaya yol açacak hiçbir uygulamaya izin verilmemeli, ormanları korumak konusunda keskin ve etkili yasal düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.
- IX. Orman yönetim kararlarında KİD bir faktör olarak değerlendirilmeli, karbon depolama kapasitesini artırıcı kararlar mümkün olduğunca planlara yansıtılmalıdır.
- X. Gerçek anlamda bir ağaçlandırma planı yapılmalı ve 2023 yılına kadar en az 3 milyon ha ağaçlandırma hedefine dönük yasal, kurumsal ve finansal mekanizmalar oluşturulmalıdır. Ağaçlandırmalarda tür seçiminde hem karbon depolama kapasitesi hem de temiz yakıt olabileme özelliği birer kriter olarak göz önünde bulundurulmalıdır.
- XI. KİD konusunda geniş kapsamlı bir toplumsal bilinçlenme programı hazırlanmalı, eğitimin her kademesinde buna dönük derslere yer verilmelidir.

Kaynaklar

Anonim, 2011. İklim Değişikliği ve Ormanlar 2011 (İklim Değişikliği ve Biyoenerji Çalışma Grubu Raporu).

Anonim, 2013. T.C. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı AB ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Avrupa Birliği'nde İklim Değişikliği Konusundaki Güncel Gelişmelere İlişkin Not (<http://www.sanayi.gov.tr/Files/Documents/avrupa-birliginde-iklim-d-07102011143445.pdf> erişim tarihi: 15 Ekim 2013).

Çevre ve Orman Bakanlığı, 2010. Ulusal İklim Değişikliği Strateji Belgesi 2010-2020.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2012. Türkiye Cumhuriyeti İklim Değişikliği Eylem Planı 2011-2023.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2010. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 2010-2014 Stratejik Planı.

FAO, 2012. Forest Management and Climate Change: A literature review. Rome.

IPCC, 2000. Land Use, Land Use Change and Forestry. Geneva.

IPCC, 2005. Carbon Dioxide Capture and Storage. Cambridge University Press, New York.

IPCC, 2007. IPCC Fourth Assessment Report : Climate Change 2007 (AR4). Geneva.

IPCC, 2012. Renewable Energy Sources and Climate Change Mitigation: Special Report to the Intergovernmental Panel on Climate Change. Cambridge University Press, New York.

IPCC, 2013. IPCC Fifth Assessment Report: Climate Change 2013 (Approved Summary for Policymakers). Geneva.

TUİK, 2011. Ulusal Sera Gazı Emisyon Envanteri Raporu 1990-2009. Ankara.

HES Projelerinde Sorular ve Sorunlar

Alaeddin BOBAT
Kocaeli Üniversitesi
bobatus@gmail.com

1. Giriş

21. yüzyılda 7 milyarı aşan nüfus, kentsel dönüşüm/yerleşim, yaşam biçimindeki ve tüketici davranışındaki değişimler ile gelişen endüstri, su varlığı ve su havzaları üstünde büyük baskılar oluşturmakta, bu baskılar sonucunda akarsuların çoğu “**fayda sağlama**” amaçlı olarak kullanıma açılmaktadır.

Bir yandan insanın enerjiye duyduğu istek ve gereksinme artarken, diğer yandan ülkemizin ekonomik ve sosyal bakımdan kalkınması için endüstrinin ve diğer kullanıcıların gereksinimi olan enerjinin yerinde, zamanında ve güvenilir bir şekilde karşılanması gerekmektedir. Bu ise ancak gerekli enerji yatırımlarının yapılması ve özellikle yerli enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ile mümkün görünmektedir [1].

Enerjide % 72 oranında dışa bağımlı bir ülke konumunda bulunan Türkiye'nin, petrolde dışa bağımlılığı % 93'e, doğal gazda ise % 98'lere çıkmış durumdadır. Dış alım faturasının % 22,4'ünü enerji dış alımına ödeyen ülkemizin 2011 yılı enerji ithalat faturası 54 milyar, 2012 yılı enerji ithalat faturası ise 60.14 milyar dolara ulaşmaktadır. Bunun yaklaşık 55 milyar doları petrol ve doğal gaz, geri kalanı ithal kömüre ödenmektedir [2,3].

Türkiye'de kişi başına yıllık elektrik tüketimi 3.060 kWh düzeylerinde olup, bu miktar kalkınmış ve kalkınmakta olan ülkeler ortalamasının çok altındadır. Ekonomik durgunluklar dikkate alınmazsa, Türkiye'de elektrik tüketimi her yıl yaklaşık % 4 ile % 8 oranında artmaktadır. Bu talebi karşılamak üzere ülkemiz yeni enerji projeleri için her yıl yaklaşık 3-4 milyar dolar ayırmak ve bunu yaparken de tüm dünyada olduğu gibi kendine yeterli, sürekli, güvenilir ve ekonomik bir elektrik enerjisine sahip olunması yönünde yerli bir enerji kaynağı olan hidroelektrik enerji

başta olmak üzere bütün alternatifleri göz önüne almak zorundadır [4].

Ülkemizin sahip olduğu 433 milyar kws kuramsal hidroelektrik potansiyelin, teknik olarak değerlendirilebilir kısmı 216 milyar kws, teknik ve ekonomik olarak değerlendirilebilir kısmı ise 165 milyar kws olarak hesaplanmaktadır. Bu teknik potansiyel, dünya teknik potansiyelinin %1,5'ine, Avrupa teknik potansiyelinin ise %17,6'sına karşılık gelmektedir. İşletmede olan 370 adet HES'in toplam kurulu gücü 19.936 MW ve ortalama yıllık üretim ise 70.734 Gws olup bu değer toplam teknik potansiyelin %32,7'sine denk düşmektedir. İnşaat aşamasında olan 212 HES projesi ile 8.606 MW kurulu güç ve 28134 Gwsh yıllık üretim, inşaatı henüz başlamamış olan 1058 HES projesi ile 18.849 MW kurulu güç ve 66.132 Gws yıllık üretim yapılması planlanmaktadır [4]. HES'ler, yaklaşık %20'lik pay ile dünya toplam elektrik üretiminde ikinci en önemli enerji kaynağı konumunda bulunmaktadır [5,6].

Türkiye'de hidrolik enerji potansiyelinin yeterince değerlendirilmediği tartışmaları uzun yıllardır devam etmektedir. 2001 yılında çıkarılan “**4628 Sayılı Kanun**” ve 2003 yılında yayınlanan “**Elektrik Piyasasında Üretim Faaliyetlerinde Bulunmak Üzere Su Kullanım Hakkı Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**” ile hidrolik enerjinin serbest piyasa kurallarına göre değerlendirilmesi konusunda ciddi adımlar atılmıştır. Bu adımlar ile çok küçük ve küçük ölçekteki HES yapımına ilgi artmış ve kısa sayılabilecek bir sürede yüzlerce HES projesi gündeme gelmiştir. Özellikle “**Yenilenebilir Enerji**” ile ilgili yasada alım garantisi ve bazı destekleme mekanizmalarının yer alması özel sektörü harekete geçirmiş ve sayısı her geçen gün değişmekle birlikte 2023 yılına kadar yaklaşık 1270 HES projesinin hayata geçirilmesi planlanmıştır. Enerji yatırımlarının yarısı HES projelerine ayrılmıştır. Ancak bu sürecin, bütüncül planlamadan uzak yürütülmesinin hem toplum

yararı hem de ekosistem açısından sorunlara yol açtığı, aynı zamanda yatırımcılar açısından da birçok sorunu barındırdığı bilinmektedir.

Şu anda Türkiye’de bir yanda akarsu kıyısında olsun ya da olmasın bilinçli insanların uygulamalara isyan ettiği, diğer yanda firmaların HES projeleri için birbiriyle yarıştığı, akarsuların denetimsiz biçimde özel sektöre devredilmesiyle HES lisansı borsasının oluştuğu, lisansların ticari metaya dönüştüğü büyük bir karmaşa yaşanmaktadır.

Bu çalışmada, ülkemizin gündemini bu kadar işgal eden HES projeleri, sorular ve sorunlar ile doğru bilinen yanlışlar ekseninde ele alınmakta, sorunların nedenleri-sonuçları ve çözüm önerileri bütünsel bir yaklaşımla irdelenmektedir.

2. Akarsular Boş Yere mi Akmaktadır?

Ekonomi bilim dalında üretim “ **fayda yaratma faaliyeti**” olarak değerlendirilmekte; sağlanan bu fayda “ **mal ya da hizmet**” olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın doğadan elde ettiği “ **fayda**”, geniş anlamıyla “ **ekosistem hizmetleri**” olarak da adlandırılmaktadır. İnsanlar içme, sulama ve kullanma suyu gibi bazı hizmetleri, gözle görülür oldukları için çok kolay anlar ve bu hizmetlere hak verirken; polenleşme, toprak erozyonunu önlenme, fırtına ve kasırgalara karşı koruyucu işlev görme gibi bazı ekosistem hizmetlerinin işleyişini anlamakta zorlanmaktadır.

Sağlıklı bir akarsu ekosistemi **fiziksel** (ışık, debi, habitat, eğim, sıcaklık, toprak, yağış, yatak morfolojisi, kıyı stabilitesi, yeraltı suyu girişi vb), **kimyasal** (çözünmüş oksijen, sertlik, organik madde girişi, pH, yeraltı suyu kalitesi, sediment, alkalinite, bulanıklık, besleyici elementler vb) ve **biyolojik** (canlı varlıkların yapı ve işleyişi gibi) birliktelik ile sağlanan ekolojik bir bütünlükten oluşmaktadır (Şekil 1a) [7]. Ekolojik bütünlük bozulduğunda akarsu ekosisteminde pH’nın düşmesi, bulanıklığın artması, aşırı sediment birikmesi, besleyici element ve organik madde miktarının artması, alkalinitenin yok olması gibi **kimyasal kirlenmeler**; toprak erozyonu, sıcaklığın yükselmesi, su değişimleri, ışığın azalması ya da artması, habitatın bozulması, debinin düşmesi ya

da aşırı artması, kıyı erozyonu ve yeraltı suyu kaybı gibi **fiziksel değişimler** ile sucul canlıların yaşaması için gerekli koşulların bozulması gibi **biyolojik değişimler** söz konusu olabilmektedir (Şekil 1 b) [7].

Şekil 1 . (a) Sağlıklı bir akarsu ekosistemi, (b) Sağlıksız bir akarsu ekosistemi

Akarsular çevrelerindeki canlı ve cansız varlıklarla bir bütün oluşturan ekosistemlerdir. Doğdukları kaynaktan, döküldükleri yere kadar ve hatta döküldükleri yerde bile, başta ekolojik olmak üzere sosyal, kültürel ve ekonomik fayda sağlayarak birçok canlı türüne yaşama ve beslenme alanı sunmakta, yer aldıkları coğrafyaya canlılık katmaktadır. Bu nedenle tatlı su ekosistemleri zarar gördüğünde ya da dönüştüğünde, insanlara

sağladığı ekosistem hizmetleri kesintiye uğrarken, gelecek nesillerin sağlık ve mutluluğu baltalanmakta, kırsal bölgelerde bu hizmetlere bağlı yaşayan insanların geçimi doğrudan olumsuz etkilenmektedir.

Akarsular başta balık türleri olmak üzere kaplumbağa, kurbağa, kuş ve daha birçok tür için yaşam ortamı oluşturarak biyolojik çeşitlilik açısından olduğu kadar, ekonomik açıdan da katkı sağlamaktadırlar. Tarım için sulama, tüm canlılar için içme ve kullanma suyu kaynağıdır. Taşındıkları tortularla, yatakları boyunca ya da denize döküldükleri alanlarda “delta” adı verilen, besin bakımından niteliği yüksek yapılar oluşturmaktadırlar. Biyolojik çeşitlilik açısından zengin olan deltalar, aynı zamanda en verimli tarım arazilerini oluşturmaktadırlar. İçerdikleri elementler gerek bitkisel ve hayvansal tatlı/tuzlu su canlıları (planktondan balıklara kadar) gerekse tarım toprakları için son derece önemli besleyici/verim artırıcı rol üstlenmektedirler.

Akarsular yeraltı sularını besleyen en önemli su kaynakları olmanın yanında, su döngüsünün de (hidrolojik döngü) önemli bileşenlerindedir.

Tarih boyunca uygarlıkların ve kültürün ayrılmaz bir parçası olan akarsular, yöre halkına dinlenme/ eğlenme hizmeti sunarken ekoturizm gibi gelir getirici faaliyetler için de ortam sağlayarak yerel ekonomiye katkıda bulunmaktadır.

Bu nedenlerle, bir akarsu üzerine “**HES ya da baraj yapılmıyorsa, su boşa akıyor**” kuşku ya da endişesi yanlıştır.

3. HES’ler Yenilenebilir ve Sürdürülebilir Bir Enerji Kaynağı mıdır?

Enerji kaynağının “**yenilenebilirliği**” kaynağın kullanım biçimiyle doğrudan ilgilidir. Ana girdisi su olduğu için, HES’lerin yenilenebilir olması doğrudan suyun yenilenebilir olmasına bağlıdır. Suyun yenilenebilir özelliğinin, enerji üretimindeki kullanımıyla yenilenemeyecek duruma dönüştürülmesi her zaman mümkündür. Bu nedenle, yenilenebilir enerji, doğada sürekliliği olan varlıklardan elde edilen enerji olarak tanımlanabilir. Doğal varlıkların “**tek**

tarafli” ve “**sürdürülebilir olmayan**” biçimde bir başka konuma aktarılması veya dönüştürülmesi durumunda, süregelen yaşam bu değişimden etkilenmektedir. Bu dönüşümde varlıkların enerjilerinin, yaşamı ya da sürekliliği yok edecek biçimde başka alanlara aktarılması yenilenebilir enerji üretimi felsefesinin özüne aykırı düşmektedir. Kaynak olarak algılanan suyun yenilenme gizilgücü ortadan kaldırıldığında enerjinin yenilenebilirliğinden de söz etmek mümkün değildir. Suyun kullanımında, suyun yenilenme kapasitesinin korunması temel koşul olarak ele alınmalıdır. Diğer bir söyleyişle “**suyun sürekli kullanımı**”, doğal varlık olarak “**kendini yenileme kapasitesinin korunması**” ön koşuluna bağlı olmalıdır Bu bağlamda HES’ler her şeyden önce **kısmen** de olsa yenilenebilir enerji kaynakları arasında yer almaktadır[8,9]. Ancak, iklim değişimi ve küresel ısınma gibi sorunlar suyun özellikle yenilenebilir olma özelliğinin tartışılmasına yol açmaktadır.

Yenilenebilir enerji kaynakları her zaman sürdürülebilir değildir. Özellikle, HES’ler söz konusu olduğunda, yapım ve işletim sürecinde çevreye ve insanlara yönelik çok büyük ve geri dönüşü mümkün olmayan etkiler ortaya çıkabilmektedir[10]. HES projelerinin ses, toz, egzoz kirliliği ile yaşam alanlarının, ekolojik sistemin, biyolojik çeşitliliğin olumsuz etkilenmesi gibi çevresel ve halkın göç etmesi, ekonomik getirilerin azalması, tarihi ve kültürel değerlerin zarar görmesi gibi sosyoekonomik/kültürel etkilerinin boyutu, elde edilen faydanın (enerji üretiminin) üzerine çıkarsa, sürdürülebilir bir kaynaktan söz etmek mümkün görünmemektedir. HES projelerinin akarsu havzalarının ekolojik dinamiklerini gözetmeden ve önemli sosyal/ kültürel/tarihsel ve ekonomik değerleri korumadan uygulanması sürdürülebilir gibi görünen bir yatırımı, sömürülebilir bir yatırıma dönüştürmektedir. Özellikle aynı akarsu ya da havza üzerinde çok sayıda ardışık HES projesinin planlanması yalnızca enerji açısından değil, enerjiyi sağlayan ekosistem hizmetlerinin sürdürülebilirliği açısından da olumsuz sonuçlar doğuracak niteliktedir. Bu bakımdan ele alındığında, ülkemizdeki pek çok HES projesinin ve işletilen HES’lerin sürdürülebilirlikten uzak olduğu söylenebilir.

4. HES'ler Temiz Enerji Kaynağı mıdır?

Fosil yakıtlı santraller ve nükleer santraller ile karşılaştırıldığında HES'ler oldukça temiz bir enerji kaynağıdır. İnsan ve makine-ekipman kaynaklı atıklar bir kenara bırakılırsa, HES'lerin en azından yakıt ve atık sorunu bulunmamaktadır. Ancak, HES'lerden elektrik enerjisi elde edilmesi sürecinde bir miktar termal (ısı) kirlenme meydana gelmektedir.

Hidroelektrik santral ana girdi olarak suyun gizilgücünü emek, sermaye ve girişim ile birleştiren ve suyun potansiyel enerjisinin mekanik enerjiye ve mekanik enerjinin de çıktı olarak elektrik enerjisine dönüştürüldüğü bir üretim birimidir. Ancak, çıktı olarak elektrik üretirken, ana girdi olarak kullandığı suyun fiziksel, kimyasal ve biyolojik özelliklerini de değiştirmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Girdi-Dönüşüm-Çıktı Modeline Göre HES'lerin Çalışması

Az ya da çok ısınan su, sucul ekosistemi ve dolayısıyla ekosistemde yer alan tüm türleri olumsuz etkilemektedir. Bunun dışında özellikle tropik bölgelerde yapılan HES projelerinin, su altında kalan bitkilerin çürümesi sonucu sera gazlarından karbondioksit ve metan saldıkları bildirilmektedir[11-14].

5. HES'lerin Çevresel Etkileri Yok Denecek Kadar Az mıdır?

Boyutları projeden projeye göre değişmekle beraber HES projelerinin doğal, tarihi ve kültürel varlıklar ile sosyo-ekonomik çevre üzerinde birçok

olumsuz etkisi bulunmaktadır. Bu etkileri (a) yapım ve (b) işletim aşamalarındaki etkiler olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkündür.

5.1.Yapım Aşamasındaki Etkiler

Tonlarca dinamit patlatılmasından ortaya çıkan tonlarca hafriyatın taşınması ve rastgele dökülmesine; baraj gölü için kamulaştırılan ya da istimlak edilen yerlerin boşaltılmasından tarihi ve kültürel mirasların su altında kalmasına; akarsu yatağının değiştirilmesinden kesilen ya da yok edilen bitki örtüsüne; çevre kirliliğinden erozyona kadar pek çok olumsuzluk HES projelerinin yapım aşamasında ortaya çıkmaktadır.

5.1.1. Sosyal, Kültürel, Tarihi ve Ekonomik Etkiler

Özellikle büyük barajlı HES projeleri insanların ata topraklarından uzaklaşmasını, önemli doğal, tarihsel ve arkeolojik alanların yok olmasını beraberinde getirmektedir. Ülkemizde Yortanlı Barajı *Allianoi* antik kentini sular altında bırakmıştır. Antik Roma kenti *Zeugma* Birecik Baraj ve HES'inin altında kalmıştır. Yakın zamanda aynı durum, Dicle Nehri kıyısında bulunan tarihi Hasankeyf'in de, Ilısu Barajının yapımı ile başına gelecektir.

Su altında kalan yerlerin genellikle tarım alanları olarak kullanıldığı ve yöre halkının bu yerlerde tarım ve hayvancılık ile geçimlerini sağladığı göz önüne alındığında, HES projelerinin bir anlamda halkın geçim kaynaklarını yok ederek sosyal ve ekonomik sorunlara yol açtığı görülmektedir. HES projesi gerekçesiyle yerlerinden edilen halkın yaşamını sürdüreceği yeterli gelir düzeyine sahip olmadığı, yeni yerleşim yerlerinde bildikleri iş dışında başka bir işi yapmakta zorlandıkları ve ekonomik anlamda sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bunun dışında istimlak bedellerinin düşük tutulması, geç ödenmesi ya da açılan davaların uzun yıllar sürmesi de bir başka sorun yaratmaktadır. Örneğin, Birecik Baraj ve HES projesi 3 ilden 44 köyü etkilemiş, 9 köy tamamen ya da kısmen su altında bırakılmış ve yaklaşık 6500 insan göç etmek zorunda kalmıştır [15]. Bugüne değin dünya üzerinde yaklaşık 70 milyon insan baraj ve HES projeleri nedeniyle ana yurtlarından uzaklaştırılmıştır.

5.1.2. Kirlilik ve Hafriyat Sorunları

HES yapım çalışmaları sırasında ortaya çıkan ses, toz, egzoz ve görüntü kirliliği hem sucul hem de karacıl ortamda yaşayan tüm canlıları fiziksel, kimyasal ve biyolojik olarak olumsuz etkilemektedir (Şekil 3). Bu tip kirlilikler öncelikle hassas bitki ve hayvan türleri ile o yörede yaşayan insanları olumsuz etkilemektedir. Çıkan ses, yaban hayvanlarını korkutmakta ve gebe hayvanlarda düşüklere neden olmaktadır. Hatta dinamit kullanımı ile havada uçuşan kaya ve toz parçaları yerleşim yerlerindeki evleri tehdit etmektedir. HES projelerinin ÇED raporları incelendiğinde, sesin, yaşam alanları üzerindeki etkilerinin dikkate alınmadığı gözlenmektedir.

Şekil 3. HES Projelerinde Ses, Toz ve Egzoz Kirliliği

HES inşaatları sırasında açığa çıkan toz, yaprakların üzerine yapışarak ışık geçirgenliğini azalttığından, yaprakların fotosentez hızını ve dolayısıyla ağaçların büyüme hızını olumsuz etkilemektedir. Bunun yanı sıra toz, ağaçları olumsuz etkileyen mantar hastalıklarının yayılması için uygun ortam oluşturmaktadır.

HES inşaatlarından çıkan toz, özellikle Doğu Karadeniz bölgesi için ayrı bir önem taşımaktadır. Bu coğrafyada toz, ağaçların direncini düşürdüğünden, kabuk böcekleri, ormanların sağlığı açısından tehdit edici bir öge olabilmektedir. Ekonomik olarak başka bir büyük sorun ise bir kaynaktan çıkan tozun, vadi rüzgârları ile tüm vadiye yayılmasıdır. Böylece tozlar özellikle bal üretimi için yaşamsal kaynak olan polenlerin tozlarla kaplanmasına ve dolayısıyla bal veriminde ve kalitesinde düşmelere yol açmaktadır.

HES inşaatları fiziksel çevrenin tahribine neden olup yörenin ekolojik turizm ve peyzaj değerlerini de düşürebilmektedir. Ülkemizdeki küçük ölçekli HES'lerde, akarsuların genellikle boru ya da kanallar ile yönlendirilmesi ayrı bir görüntü kirliliği yaratmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. HES Projelerinde Görüntü Kirliliği

HES projesi sırasında çıkan hafriyatın nereye döküleceği ya da kullanılacağı da bir başka sorun yaratmaktadır. Dolgu malzemesi olarak kullanılmayan ve dökülecek yer gösterilmeyen işletmeler hafriyatı genel olarak akarsu yatağına ya da çevreye gelişigüzel dökerek hem dip canlılarını ve yeraltına sızan su miktarını azaltmakta hem de bulanıklığı artırarak kirlenmeye ve oksijen düzeyinin düşmesine neden olmaktadır (Şekil 5). Ayrıca, dere yatağına bırakılan hafriyat zamanla yatağı daraltmakta, bazı durumlarda ise suyun önünü tamamen keserek aşırı yağışlarda sel ve taşkınlara neden olabilmektedir [16].

Şekil 5. HES Projelerinde Gelişigüzel Dökülen Hafriyat

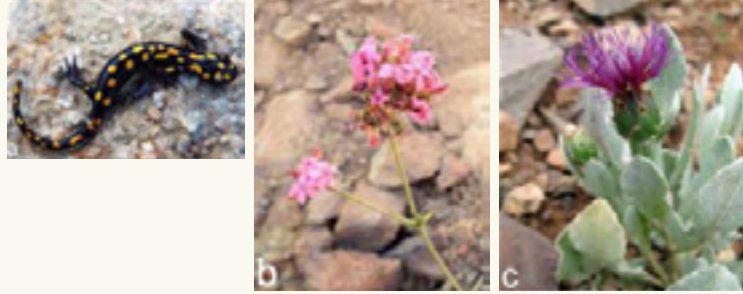

3.1.3. Türler, Doğal Yaşam Alanları ve Biyoçeşitlilik Üzerindeki Etkiler

HES projelerinden hem karacıl hem de sucul ekosistemde yaşayan öncelikle hassas bitki ve hayvan türleri olumsuz etkilenmekte, endemik ve nesli tehlike altında olan türler doğal yaşam alanlarından uzaklaşmakta ya da yok olmaktadır (Şekil 6).

Şekil 6. HES Projelerinde Tehdit Altındaki Bazı Türler :

- (a) Kafkas Semenderi (*Mertensiella caucasica*)
(b) *Silene scythicina* (c) *Centaurea woronowii*

İnşaat sırasında binlerce ağacın kesilmesi ekolojik sistemin bütünlüğünü bozmakta ve ortamda yaşayan canlıların barındıkları ya da üredikleri yerleri terk etmesine yol açıp biyolojik çeşitlilik kaybına neden olmaktadır. Bazı HES projelerinde su, uzunluğu kilometreleri bulan açık iletim kanalları ya da borular aracılığıyla taşınmaktadır. Bu tip yapılar, yabancı yaşamın sürdürülebilirliğini engeller nitelikte olduğundan yaban hayvanları günlük avlanma, beslenme ya da su gereksinmelerini karşılamak amacıyla kilometrelerce yol kat etmek zorunda kalmakta ve mevsimsel göç sırasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Özellikle ardışık dizilen HES projeleri, yabancı yaşam için çok büyük bir açmaz oluşturmaktadır (Şekil 7).

Şekil 7. HES Projelerinde Doğal Yaşam Alanlarının Yok Edilmesi ve Parçalanması

HES projelerinin Doğu Karadeniz Bölgesinde yoğunlaştığı bilinmektedir. Yalnızca bu bölgede 70 tanesi endemik olmak üzere yaklaşık 1500 bitki türü ile 30'a yakın hayvan ve kuş türü bulunmaktadır [17,18]. Üstelik Anadolu'nun pek çok karacıl ve sucul ekosistemlerindeki biyolojik çeşitlilik keşfedilmeyi beklemektedir.

HES projeleri ile yöre iklimi değişime uğramakta, iklim koşullarının değişmesi hem sucul ve karacıl ortamda hem de atmosferde sıcaklık tabakalaşmasını beraberinde getirmektedir. Bu değişiklikler yöredeki flora ve faunayı, bazı durumlarda, ormanları da olumsuz etkileyebilmektedir.

3.1.4. Deltaların Erimesi

HES projeleri ile deltalar (akarsuların denizle buluştuğu yerler) akarsulara doğal olarak kavuşmamakta ve içindeki besleyici elementlerden yararlanamamaktadır. Akarsuyun taşıdığı su miktarı azaldığı için deltalar zamanla denize teslim olmakta ve kıyılardan içeriye ve hatta yakın tarım alanlarına kadar deniz suyu girmektedir. HES projeleri ile birlikte akarsuların denize sürüklediği ve denizel ekosistem için son derece önemli olan besleyici elementler azalmakta ve bu azalmadan tüm deniz canlıları olumsuz etkilenmektedir [19].

3.1.5. Yeraltı Sularının Azalması ve Doğal Göllerin Kuruması

Yeryüzünün en zengin ve üretken ekosistemlerinden olan sulak alanlar buldukları yere ve burada yaşayan insan topluluklarına hizmet veren biyolojik çeşitliliğin en yüksek olduğu yaşam alanlarıdır. Su kaynakları kısıtlı olan kapalı havzalardaki akarsularda inşa edilen barajlı HES'ler, suyu havzanın yüksek noktalarında tutarak, havzanın aşağı kesimlerine olan su akışını azaltmaktadır. Bu durumda, havzanın orta kesimindeki yeraltı suları aşırı derecede azalmakta ve bazı durumlarda havzalardaki göller tümüyle kurumaktadır. Ülkemizde son 40 yıl içerisinde yaklaşık 1,3 milyon hektar sulak alan ekolojik ve ekonomik özelliğini yitirmiştir. Türkiye'deki toplam sulak alanların 2,5 milyon hektar olduğu düşünüldüğünde son 40 yılda sulak alanların yarısının kaybedildiği ortaya çıkmaktadır [20].

Bunun dışında, hafriyatın akarsu yataklarına dökülmesi ve akarsu yataklarına döşenen dolgu maddeleri, suyun yeraltına sızmasını azaltmakta, bu da yeraltı su kaynaklarının doğal yapısı ve dengisini bozmaktadır [21,22]

3.1.6. Erozyon ve Heyelan Sorunları

Biriktirmeli ya da biriktirmesiz HES projelerinin gerçekleştirildiği yerler, genelde dik yamaçlar ve bitki örtüsünün yoğun olduğu dağlık arazilerdir. Büyük barajlı HES'ler eğer çevrelerinde ağaçlandırma yapılmamışsa hizmet ömrünü erozyonla kısa sürede tamamlamaktadır. Akarsu tipi HES'ler ise çevredeki bitki örtüsünün yok edilmesi ile hem heyelan hem de erozyona açık duruma gelebilmektedir. Özellikle ormansızlaşma beraberinde erozyonu getirmektedir.

3.1.7. Su Kalitesinin Düşmesi

Akarsular ve çevreleri fiziksel habitat, akış düzeni, sistemin enerjisi ya da besin miktarı, biyolojik değişimler ve su kalitesi gibi beş ana bileşenin etkileşimini gerektiren karmaşık ekosistemlerdir. Tüm bu bileşenler alandaki doğal yapının getirdiği tüm girdi ve oluşumların dengeli, bütünlük ve uyum sağlamış biyolojik sistemlerin sağlanması ve desteği ile biyolojik veya ekosistem bütünlüğünün devamlılığını sağlarlar. Bu bileşenlerden bir tanesinde meydana gelebilecek değişiklik tüm yapıyı etkileyecektir [23]. HES projelerinde de, akarsu sisteminin ekolojik bütünlüğü az ya da çok bozulduğu için su kalitesi olumsuz etkilenmekte, suyun pH'sından bulanıklığına, askıda katı madde miktarından çözünmüş oksijene, sıcaklığından besleyici element miktarına kadar tüm parametreler değişime uğramaktadır. Bu değişim hem sucul canlılar hem de sudan faydalananlar için büyük tehlike demektir [24].

3.2.8. Ekosistemin Zarar Görmesi

Her akarsuyun kendi iç ve dış çevresiyle etkileşim içinde olan bir ekosistemi bulunmaktadır [14]. Doğal akışındaki akarsular dağlardan taşıdığı besinlerle yatağındaki canlıları, deltasını, son olarak denizle buluştuğu noktada deniz canlılarını beslemekte, onlara can vermektedir. HES projeleri nedeniyle akarsu yatağının değiştirilmesi

ve yataktaki suyun azalması, ilk başta gözle görülebilen canlıları (balıkları, kurbağaları, tatlı su kaplumbağalarını, su kuşlarını ve diğerlerini) olumsuz etkilemektedir. Yeterli su içermeyen bir ekosistemde, gözle görülebilen tüm su canlılarının yaşamlarını sürdürmeleri tehlikeye girmektedir [25,26].

Doğal kuraklık dönemlerinde sıkça rastlanabilen su azalmaları ya da kurumalar sucul ekosistemi ve bu ekosistemde yer alan tüm canlılar ile bunlar arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemektedir. O yörenin ikliminden yetişecek tarımsal ürünlere, yabancı bitkilerden hayvanlara, su içindeki canlılardan su kuşlarına kadar her şey suya bağımlıdır. Suyun azalması su sıcaklığının artmasına, sıcaklık artışı ise sudaki çözünmüş oksijen miktarının düşmesine neden olmaktadır. Bu durumdan balık ve plankton olumsuz etkilenmekte, planktonun nicel ve nitel yapısı değişebilmekte, sonuçta akarsu ve denizlerdeki beslenme zinciri olumsuz etkilenmektedir [8, 27].

Genel olarak yarı kurak bir iklime sahip olan ülkemizde akarsular, derin vadilerde düzensiz bir şekilde akmaktadır. HES projeleri akarsuların yatağının kilometrelerce değişmesine yol açabilmekte, su doğal akışından boru ya da tünellere hapsedilmekte ve barajlarda su tutma nedeniyle su miktarı önemli ölçüde düşebilmekte ya da akarsu hepten kuruyabilmektedir. Bu durumdan sucul ekosistem ve o ekosistemde yaşayan canlılar kadar çevresindeki ıslak ve karacıl ortam ile bu ortamda yaşayan canlılar(yabancı hayvan ve bitki türleri) da zarar görebilmektedir [27].

3.2. İşletim Aşamasındaki Etkiler

İnşaat işleri, HES'in girişinde su düzeyini ayarlamak üzere planlandığı için, akarsu-tipi HES projelerinin yerel çevre üzerinde büyük baraj ve HES projeleri kadar olumsuz etkileri bulunmamasına karşın, suyun doğal akışını kesintiye uğratarak biriktirme ya da boru/tünel içine hapsedme, özeldir akarsu ekosistemine genelde ise doğaya yapılan en tehdit edici müdahaledir. Bu müdahale ile hem akarsu düzeni değişmekte hem ekosistem ve bu ekosistemdeki canlılar olumsuz etkilenmekte hem de can suyu tartışmaları baş göstermektedir. Karşılaşılan en büyük sorunlardan biri uzun tünel alternatifleri

ve baraj yapısından santrale kadar olan akarsu kesitine yeterli miktarda su bırakılmamasıdır [28].

3.2.1. Akarsu Düzeninin Değişmesi

Her şeyden önce akarsu yatağında yapay set oluşturdukları için Baraj ve HES'ler suyun akış düzenini değiştirmekte, akarsu düzeninden neredeyse durgun su düzenine geçilmekte ve bu durumdan tüm sucul ve karacıl ekosistem olumsuz etkilenmektedir. Oysa akarsuyun kendine özgü olan düzeni ve o düzene göre oluşan bir ekosistemi bulunmaktadır. Bu sistem içinde doğal döngüsünü kurmuş bulunan canlı ve cansız varlık ilişkileri Baraj ve HES yapımı ile bozulmaktadır. Örneğin Fırat Havzasındaki 5 Büyük Baraj ve HES'in ardışık sıralanması ile Fırat Irmağı akarsu sisteminden neredeyse göller sistemine dönüşmüştür. Akarsu sisteminde görülen doğal denge, durgun su sistemi ile az ya da çok değişmiş bulunmaktadır. Bu değişim sonucu farklı türler ortaya çıkabileceği gibi, bazı türler de yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Ekolojik dengenin değişmesi ile aslında doğal bir tür olan Zebra Midye (*Dreissena polymorpha*) kitlesel olarak üremekte ve HES'lerde su geçen kısımları(boruları, filtreleri, vb) tıkayarak(Şekil 8) teknik-ekonomik zararlara neden olmaktadır [29,30]. Ayrıca, bu tatlı su midyeleri baraj göllerinde ekolojik birtakım sorunlara da yol açmaktadır [29].

Yazı uzun olduğu ve HES'lerle ilgili derli toplu bir kaynak niteliğini taşıdığı için ikiye bölünmüştür. Yazının ikinci kısmı önümüzdeki sayıda yayımlanacaktır (Editörün notu).

Antalya'da Yaşlı Çınar Ağaçlarında Görülen Zararlılar ve Hastalıklar

Halil SARIBAŞAK
Orman Yük. Müh. (Emekli),
halils@yahoo.com

Fotoğraf: Batuhan GÜNŞEN

Doğu çınarı (*Platanus orientalis* L.) ülkemizde doğal bir tür olup şehir içlerinde, yol ağaçlandırmalarında ve park ve bahçelerde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak bu değerli ve güzel ağacın, teknik ve büyüme özellikleri yeterince dikkate alınmadan (su isteği, geniş gövde yapması ve büyümesi gibi) şehirlerde yol kenarı ağaçlandırmalarında olduğu gibi sıklıkla yanlış kullanıldığı görülmektedir. Şehirlerde önceleri doğal ortamına yakın koşullarda iken hızlı yapılaşma sonucu yerleşim alanları içinde kalarak binaların gölgelediği, doğal hava sirkülasyonunun kalmadığı yerlerdeki çınar ağaçları, oluşturulan çim ve bahçe alanlarında toprak seviyelerinin değiştirilmesi ve aşırı sulama gibi değişik nedenlerle, zamanla bazı hastalık ve zararlılarla karşı karşıya kalmaktadır.

İNCELEME ve BULGULAR:

İlk olarak Antalya Büyükşehir Belediyesinin talebi üzerine 20.06.2011 tarihinde Balbey Camii karşısındaki koruma altındaki çınar ağacı incelendiğinde sorunla karşılaşıldı. Dalları daha önceden kesilmiş/kırılmış olan ve hali hazırda kalın bir gövdeden ibaret çınar ağacının gövdesinin ¼'ünün kuru ve çürük olduğu, canlı kısımda gerek toprak seviyesinde gerekse üst kısımlarda yeni sürgünlerin olduğu görüldü.

Benzer şekilde kent içinde Kırcaamii ve Işıklar semtlerinde yolların orta refüj ve kenarlarında bulunanlarla birlikte birçok değişik yerdeki yaşlı çınarlarda gövde çürüklüğüne neden olan bir mantar ile çürüyen odun dokusuna bağlı yaşayan bir böcek türünün varlığı tarafımdan yapılan incelemelerde tespit edilmiştir.

Böcek; Çınar ağaçlarında görülen çürüntü teke böceği (*Ergates faber* L.) Coleoptera takımının Cerambycidae familyasına ait polifag yani çok

değişik bitkilerde beslenebilen bir türdür. Bu ağaçlar kavak, çınar, huş, meşe, çam, akçaağaç ve kayın gibi türlerdir. Ortalama 4-5 cm uzunluğunda olan böceğin erginleri Temmuz-Ağustos aylarında özellikle alaca karanlıkta ve gece uçarlar. Çiftleşme sonrasında dişi ergin kuru/çürük odun dokusundaki çatlaklara yumurtalarını bırakır. Böceğin larvaları iki yıldan fazla odun dokusu içinde beslenerek 8-10 cm boya ulaşabilirler. Pupa dönemi genellikle odun dokusu içinde gerçekleşir ancak gevşek yapılı organik maddece zengin topraklarda da pupa dönemine geçtiği gözlenmiştir. Genellikle çürümüş ağaç gövdelerinde görülen bu zararlı böcek sekonder karakterli olması nedeniyle orman ağaçları açısından fazla dikkate alınmasa da kuru ve çürük odunlarda yaptığı zarar nedeniyle teknik zararlı olarak önem arz eder. Böcek özellikle yerleşim alanlarında bulunan ve bazı zararlı mantarların çürüttüğü çınar, meşe, kavak vb. gibi ağaçlara gelerek bu ağaçların çürümüş gövde ve dallarında beslenmesi nedeniyle gövde ve dal kopmalarını kolaylaştırır. Odun dokusu içinde erginleşen böcekler geniş uçuş deliklerinden çıkarak çiftleşir ve dişiler yumurtalarını diğer sağlıklı ağaçlara bırakırken mantar sporlarını da bulaştırırlar.

Foto 1,2,3,4. Çürüntü teke böceği (*Ergates faber* L.) larvası, pupası, erginleri ve uçuş delikleri

Mücadelesi: Ağaç gövdelerinin içine püskürtülecek bazı böcek ilaçları (insektisitler) çözünerek buhar etkisiyle larvaları etkileyebilir. Özellikle Metasistox, sistox vb. gibi sistemik insektisitler zararlının kontrol edilebilmesinde etkilidirler ancak uygulamanın 10 gün aralıklarla 2-4 kez tekrarlanması etkiyi artırır. Uçuş zamanı ise erginlerin ışık tuzakları yardımıyla toplanması, çiftleşmeyi engelleyeceği gibi her bir dişi erginin onlarca yumurta bırakacağı düşünüldüğünde küçümsenmeyecek bir öneme sahiptir.

Mantar; Antalya şehir merkezinde koruma altında bulunan yaşlı çınar ağaçlarında doku ölümüne neden olan asil etmenin mantar (fungus) enfeksiyonu olduğu belirlenmiştir. Bilindiği gibi zararlı mantar türleri bitkilerde külleme, yaprak ve sürgünlerde renk değişikliği ile kuruma, en kötüsü de odun dokusunda çürümeyi takiben bitkinin ölümüne neden olurlar. Avrupa'da son yıllarda başta *Ceratocystis fimbriata* var. *platani* olmak üzere değişik mantar türlerinin çınar ağaçlarında ölümüne neden olduğu kaydedilmiştir. Bu rakam sadece Fransa'da 50 bin adet olmak üzere İspanya, İtalya, İngiltere ve Yunanistan'da çok sayıda kuruma kaydedilmiştir. İstanbul'da da 2010 ve 2011 yıllarında 500 civarında çınar ağacı mantar hastalığından kurumuştur. Literatürde bu mantarın oluşturduğu hastalıktan gövde kanseri olarak bahsedilmektedir. Mantar, çınar türleri, akçaağaç türleri ve kayında tespit edilmiş olup hastalığın ileri dönemlerinde ağaçların gövdelerinde çürüklüğün yanında kabukta dikey çatlaklı bir yapıya ve yapraklarda küçülmeye neden olmaktadır. Şehir içinde, bina aralarında kalmış, güneş ışığı ve rüzgârı alamayan ağaçlarda yüksek nemden dolayı mantar hastalıklarına daha fazla rastlanmakta olup dal kırılmaları ile budama hataları bulaşıklığı artırmaktadır. Gövdedeki odun dokusuna yaygın şekilde bulaşması halinde kontrolü hemen hemen olanaksızdır ancak yeni tespit edildiğinde steril şekilde bulaşık dalların kesilerek uzaklaştırılması ve kesit yüzeylerinin fungusitlerle ilaçlanması ve bunun yanında hastalığın yayılmasına neden olan böceklerle de mücadelenin birlikte yapılması ile hastalık kontrol altına alınabilir.

İlaçla mücadelesinde, Zineb, Maneb, Difelotan, Thiabendazol, Benlat vb. gibi ve özellikle Thiphanate metil etkili maddesini içeren

fungusitler (Örnek: Dodine) kullanılması önerilir. Uygulamalar sağlıklı ve yeni bulaşık ağaçlarda ağaç gövdelerine enjeksiyon şeklinde ya da püskürtme şeklinde yapılabilir.

Foto 5, 6. Çınar sitesinde mantar nedeniyle hastalanan çınar ağacı ve çürüyen odun dokusu üzerinde zararlı mantarın üreme organı

SONUÇ ve ÖNERİLER:

Antalya'da değişik yerlerde bulunan koruma altındaki ve hastalığa yakalanmış yaşlı çınar ağaçları, Antalya'ya sempozyum nedeniyle gelmiş olan konu uzmanları S. Woodward, A. Vanini, T. Doğmuş Lehtijarvi, A. Lehtijarvi ve tarafımdan incelenmiştir. Yapılan gözlem ve incelemede çınar ağaçlarında odun dokusunda çürüklüğe neden olan mantarların varlığı görülmüştür. Ayrıca mantarın çürüttüğü çınar ağacı gövdelerinin hemen tamamında gözlenen çürüntü teke böceğinin hastalığın yayılma nedenlerinden biri olduğu konusunda hemfikir olunmuştur.

Şehrin diğer noktalarında (orta refüjler, parklar, sokak ve siteler vb.) bulunan koruma altındaki çınar ağaçlarında da söz konusu mantarla böceğin yaygın şekilde bulunduğu tarafımdan gözlenmiştir. Bu ağaçların hastalıklı ve çürümüş dokularının temizlenerek ilaçlanması yaşam sürelerini uzatabilir ancak olası gövde ayrılmaları ile dal kırılmalarını önlemek için birkaç yerinden sac/demir şeritlerle kuşaklanması gerekebilir. Kentimizde yaşanan sert rüzgâr ve fırtınaların çürüyen dal ve gövdelerin kopmalarını kolaylaştıracağı göz önüne alınarak zamanında bakım ve budamaların yapılması oluşabilecek can ve mal kayıplarının önüne geçecektir. Tespit edilen hastalık ve zararlıya karşı kullanılacak ilaçlar tarafımdan yapılan araştırmalar sonucunda yukarıda belirtilmiştir. Özellikle ergin böceklerin uçarak diğer sağlıklı ağaçlara mantar sporlarını bulaştırma riski nedeniyle böcekle mücadele önemlidir.

Yörükler ve Onların Keçileri

Hazin Cemal GÜLTEKİN

Fotoğraflar: Dr. Ufuk ÇOŞGUN

Karadeniz Bölgesi'nin denize bakan kısımlarındaki, daha çok gölge ağaçlarından oluşan nemli ormanları keçiler pek sevmez ve oralarda yaygın olarak da bulunmaz. Zaten nemli ekoloji, insanın doğrudan baskısı olmazsa hızla kendini yeniler, ağaçlar hızla boylanır, altlarına ışık geçirmez ve keçilerin yiyebileceği bir şey bulunmaz. Keçiler de oralarda bulunmaktan hoşlanmaz. Zaten bu alanlarda keçi varlığı yok denecek kadar azdır. Akdeniz deniz ikliminin egemen olduğu alanlarda bir ışık ağacı olan kızılçam (*Pinus brutia*) birliği egemendir. Kızılçam ormanları çabuk büyür ve hızla kendini yenileme özelliğine sahiptirler. Bu tür ormanların ana düşmanı ise orman yangınlarıdır. Orman yangınlarının çıkmasında, yayılmasında,

şiddetlenip tepe yangınına dönmesinde ormanın altında ikinci bir tabaka olarak yaşayan ve genelde yaprakları aromatik yağ içeren fundalıklar baş aktördür. Bu alanlarda orman varlığını devam ettirebilmek fundalıkların kontrolü ile mümkündür. İşte keçiler burada devreye girer ve kızılçama göre besleyici değeri daha fazla olan fundalıkları yemek suretiyle kontrol altında tutarak ormanların yangınla yok olmasını engeller. Yine orman içerisindeki keçi yolları yangına müdahaleyi kolaylaştırır. Bunun yanında keçiler olmasaydı fundalıklar, kızılçam ormanlarının altında, ışığın toprağa ulaşmasını engelleyecek şekilde sık ikinci bir tabaka oluştururdu ki, bu ortamda asla kızılçam tohumları çimlenip gelişemezlerdi. Böylece her ortadan kalkan kızılçam ormanının yerini fundalıklar doldururdu. Ülkemiz keçi popülasyonunun önemli bir kısmı kızılçam birliğinde bulunmasına karşın bu ormanların görkeminden bir şey yitirmeden varlığını sağlıklı bir şekilde devam ettirmesinin ana nedeni budur. Keçi ve kızılçam neredeyse simbiyotik ilişki içerisinde bir birlerinin varlığını destekler. Kızılçam ışığı altına geçirerek keçilerin ana besin kaynakları olan çalılıarın gelişmesini sağlar. Keçiler ve çobanları da bu çalılıarın fazla gelişip kızılçama zararlı hale gelmelerini engeller. Akdeniz ikliminin egemen olduğu yerlerde bir de pırnal meşesinin (*Quercus coccifera*) hakim olduğu alanlar vardır. Pırnal çalılıkları, kızılçamın dahi barınamayacağı derecede sığ topraklı, kayalık alanlarda yayılır. Buralar keçilerin doğal beslenme alanlarını oluşturur. Birim pırnallık alanda keçi varlığı o kadar artmıştır ki, yükü kaldıramaz hale gelmiştir. Bazı alanlarda 30-40 cm boyu aşamayan pırnallar, felakete uğramış orman manzaraları oluşmuştur. Keçiler kış ve bahar aylarında tüm sürgünleri yiyip bitirmekte ağaçların kendilerini yenilemelerine dahi izin vermemektedir. Doğal keçi beslenme alanları olan pırnal çalılıkları kanunlar değiştirilip keçiler için otlak olarak tescillenmeli, verimlilikleri artırılmalı ve bir otlatma planı dahilinde otlatmaya açılmalıdır. Bu sahalar asla ibrelilerle ağaçlandırılmamalıdır. Zaten uzun vadede sonuç da alınmaz. Buralar ağaçlandırılıp telle çevriline keçiler ne yapacak? Aç mı kalacak? Elbette ki gidip kat kat fazla katran (*Cedrus libani*), akçam (*Pinus nigra*) ya da ardıç (*Juniperus*) ormanını yiyip, süpürecek. Nitekim tam da bu oldu. Kurak ya da yarı kurak bu ekolojik sistemde ormanlar uç yaşama ve var olma koşullarına sahiptir. Bu ormanlar, var olma ile yok oluşun sınır değerlerinde varlığını sürdürür. Yoğun

otlatma baskısı altında ve aşırı yüklenmeler afetlere eğilimli bir yapı oluşturur. Kısaca gereğinden fazla sayıya ulaşan keçiler, ekolojik özellikleri nedeniyle güçlükler içerisinde yaşayan katran, akçam, ardıç, yaprağını döken meşe orman birlikleri için bir felaket habercisi olup kurak, yarı kurak ve yüksek dağ ekosistemlerinde kesinlikle sayıları kontrol altında tutulmalıdır. Keçi varlığı kontrol altına alınmadan İç, Doğu ve Güneydoğu ormanları ile Karadeniz ve Akdeniz ardı ormanlarının arta kalanlarının korunması mümkün olmayacağı gibi yeni ormanların kurulması ve ekosistemin onarımı olanaksızdır. İşte bu hassas ekosistemde keçi ancak, orta yaştaki ormanlık alanlarda varlığını sürdürebilir. Gençlik alanlarından ve plan döneminde gençleştirilecek alanlardan belirli bir süre önce çıkartılarak sistemin kendini onarması ve gençleştirmeye hazır hale gelmesi sağlanmalıdır. Günümüzde endüstriyel odun üretimimizin tamamına yakını kızılçam ile nemli-yarı nemli orman alanlarından elde edilmektedir. Bu durum, yüksek dağ ormanları ile yarı kurak ormanların durumunu gösteren açık bir kanıttır. Oysa katran (*Cedrus libani*), yağ ardıç (*Juniperus foetidissima*) ve akçam (*Pinus nigra*) gibi dünyanın en değerli odun hammaddesinin bazılarının kaynağı buralardır. Benim aklıma kırsal peyzaj denilince, yüksek dağ ormanları ve yarı kurak ormanlar gelir. Sanıldığından çok daha fazla biyolojik çeşitliliğe sahip bu ormanlar, var olma ile yok oluşun sınır değerlerindeki yaşamları, adım başı değişen peyzajları ile insanı farklı dünyalara götürür. İşte

keçi varlığının çok iyi planlanması gereken yerler bu hassas ekosistemlerdir. Buraları, sıra dışı bolluğun olduğu bahar aylarında mutlaka görülmelidir. Göreceğiniz manzaralar karşısında şaşıracağımızdan eminim. Bugünkü ormanlarımızın keçileri besleme gücü en az indiğinden çoğu alanlarda keçi iki yaşında yeteri büyüklüğe ulaşabilmektedir. Keçi varlığımız yarı yarıya azaltılarak kontrol altında tutulabilir, bir yılda kesime gelen keçiler sayesinde et üretimi kaybı da olmayacaktır. Keçi otlatması öyle planlanmalıdır ki, en azından yarar ve zarar dengelenebilsin. Hatta bu planlama köy bazına kadar indirilmelidir. Hangi köyün ormanlarında keçi otlatılacak, onların en yüksek sayısı ne olacak, baştan bilinmelidir. Bu uygulamada, sistem oturana kadar ek ekonomik destekler verilmelidir. Keçi ve keçi çobanlığı diğer bir özelliği de stratejik öneme sahip olmasıdır. Keçiler daima hareket eden dağda taşta dolaşan güçlü, dayanıklı ve sert doğa koşullarının hayvanlarıdır. Keçi gütmek için çoban da en az keçi kadar dayanıklı ve sert olmalıdır. Keçi ve çobanı inanılması güç uzaklıklara, çıkılması olanaksız dağlara o kadar hızlı ulaşır ki, dünyada hiçbir çanlının bunu yürüyerek başarmasına olanak yoktur. Keçiler ve çobanları dağların sahibidirler. Onlar dünyanın en iyi dağcıları, komandolarıdır. Aynı zamanda keçiler tamamen doğal ortamdan beslenirler ve yılda iki yavru yaparak hızla çoğalabilirler. Gerçekleşebilecek bir kriz ya da savaş halinde keçi ve çobanların önemi artar. Keçi çobanları ülke savunmasında doğuştan eğitilmiş askerlerdir. Hiç kimse bu dağları onlar kadar bilmez ve oranın kıt kaynaklarını onlar kadar kullanamaz. Keçi çobanlığı doğuştan itibaren oluştuğuna, küçükten itibaren öğrenildiğine göre sonradan kazanılamaz. Bu nedenlerle keçi ve keçi çobanlarının varlığı çok önemlidir. Bunun yanında keçiler ve çobanları peyzaj mimarlarına ağaçların ilk makaslama örneklerini gösterip, uygulamalı olarak öğretmişlerdir. Bu ağaçlara keçilerin verdiği forma

bilimsel bir isim verilecek olsa sanırım 'Keçiformis' Çobanlarınkine ise 'Çobanformis' adını verirlerdi. Eğer bir ağaç türünü nasıl budayacağınızı bilmiyorsanız kolaylıkla keçiden ve onun çobanından öğrenebilirsiniz. Keçiformis ve Çobanformis'lerden oluşan doğal peyzaj görüntüleri mutlaka yerinde görüntülenmeli ve gezilmelidir. İnanıyorum ki, birçok insan hayrete düşecek, yüzlerce fotoğraf çekip önemli bir kaynak edinecektir. Özellikle de daha önceden budama yöntemleri bilinmeyen ya da yeteri kaynak bulunmayan türlerde önemli bir bilgi kaynağıdır. Ayrıca keçiler çok güzel taş bahçeleri, Alpin bahçeler ve çitler tanzim ederler. Dünyada keçilerin tanzim ettiği kırsal peyzajın en güzel örnekleri ülkemizde yer alır. Bazı özel alanlarda keçi baskısı bilinçli olarak devam ettirilmeli turizm amaçlı yararlanılmalı diye de düşünmeden edemiyor insan. Keçiler ve keçi çobanları ağaçların, çalılarının, otların, dağın, taşın dilini o kadar güzel bilirler ki, onlarla biraz sohbet etseniz şaşkına dönersiniz. Son zamanlarda ormanları yemeyen coğrafyamıza yabancı keçi türleri köylülere dağıtılarak ormanların korunabileceği düşüncesi yaygınlaşmış hatta uygulamaya sokulmuş bulunuyor. Sanılıyor ki bu keçileri alan köylü mutlu olacak. Mutlu olacakta ona ne yedireceğini bir bilse. O ormanda dolaşamıyor ki, besini ayağına istiyor, daha çok da ot yiyebiliyor. Ormana gitse orası burası çizilip kangren oluyor, sert bir dalı ısırda diş kırılıyor, ağaca çıkmak isterse düşüp kolunu bacağını kırıyor, kafası taşa gelirse ölüyor. Yörükler bunlara benzeyen hayvanlara zaten koyun diyor. Ormanlık alandaki vatandaşa koyun çare olsaydı, keçiye ne gerek kalırdı. Sanırım keçi gibi, inatçı, sert olan milletimizin koyun güderek uysallaşacağı düşünülüyor. Esasında ormanların, otlakların hızla tahribatı traktörün gelişiyile gerçekleştiği görmezden geliniyor. Pulluk baskısı meşe, ardıç, ormanlarını, otlakları kasıp kavurdu, ağaçları, otları köklerinden söktü, bozkırı, yarı kurak ormanları talan etti. Zaten sınır değerlerde yaşayan kuru orman ve bozkır ekosistemi hızla yıkıldı. Pulluğun marifetleri bununla da bitmedi. Öküzle eşyükselti eğrilerine paralel sürülen tarlaları yukarıdan aşağıya toprağı devirerek sürmeye başladı. Her sürümde pulluk alttaki kili yüzeye çıkardı. Organik madde ve kil yavaş yavaş suda çözüldü, ardından aktı, gitti, bilinmeyen

yerlere sürüklendi. Yağışlı dönemde kıpkırmızı akan dereler, diğer zamanlarda kurudu. Su kıtlaştı. Her taraf boz ama bomboz verimsiz, terk edilmiş, oyuklarla, yarıklarla, taşlarla dolu tarlalara kesti, şehre amansız göç başladı. Oysa bu topraklar 7000 bin yıldır yerinde duruyordu, dereler akıyordu. Buna kimse bir şey demiyor. Sanırım soruna çözüm aranmıyor da yapay bir suçlu aranıyor. Bir de buna betona kesmiş ovaları, lağım akan dereleri, kirlenmiş gölleri ekleyin. Bence suçlu keçi değil geleneklerinden, geçmişinden kopmuş, ne yaptığını bilmeyen, amaçla aracı karıştırıp para hırsına kapılmış bizleriz. Yazık değil mi bu keçilere, Yörüklere, binlerce yıllık geçmişimize, kültürümüze. Geçmişte yapılan hataları tekrarlamadan, hangi ormanda, hangi yaş sınıfında ne zaman ne kadar keçi olacağını planlamak çok mu zor? Ben çocuklarıma acıyorum. Onların keçileri, çobanlarını gelecekte de görmesini istiyorum. Dağlarımıza egemen olmak istiyorum. Biz egemen olmazsak buralarını başkalarının dolduracağından korkuyorum. Hatta bir ayrıcalık sağlanarak Sarıkeçililer gibi bu işi yapan sayıları çok azalmış Yörüklerin özel koruma altına alınmasını, onlara ayrıcalıklı davranılmasını, ekonomik destek verilmesini, yerleşmelerinin engellenmesi umuyorum. Varsın okula gidemesinler, bu eğitim sisteminde gitsinler de gavur hayranı ya da arap hayranı mı olsunlar, dillerini, dinlerini mi unutsunlar? Sapkın inançlara mı kapılınsınlar? Düşünme yeteneklerini mi kaybetsinler? Bilim üretmez hale gelip köle mi olsunlar? Hoşça kal, sağlıcakla kal değil de bay bay mı desinler. Ötügen gücünü mü kaybetsinler? Çok da okula gitmeleri gerekiyorsa okulu ayaklarına götürmek çok mu zor? Bu kadarını da hak ettiklerini düşünüyorum. Unutmamak gerekir ki, keçi çobanlığı bir yok oldu mu biter. Binlerce yıllık kültür uçar gider. Dağlarımız öksüz kalır, bize küser. Bir keçi peynirinin tadına baksanız ne demek istediğimi anlarsınız. Ben gelecekte de keçi peyniri yemek istiyorum. Sığır çobanı (kovboy) filmi seyretmek istemiyorum. Keçi çobanlarını filmlerde değil canlı görmek istiyorum. Sığırı Coni de güder iş keçiye gütmekte. Böyle düşünüyorum, değişmeye de hiç niyetim yok. Bunları söylemek istiyorum. Ne yapayım. Bu da benim özgürlüğüm.

Editörün notu: Yazarın üslubu gereği bazı ağaç türlerinin isimleri alışlagelmiş isimlerden farklıdır.

Alaca ağaçkakan

Dendrocopos syriacus

(Ehrenberg, 1833)

Yrd. Doç. Dr. Nuri Kaan ÖZKAZANÇ

SİSTEMATİKTEKİ YERİ

Takım: Piciformes (Ağaçkakangiller)

Familya: Picidae (Ağaçkakanlar)

Tür: *Dendrocopos syriacus* (Ehrenberg, 1833)
(Alaca ağaçkakan)

İng : Syrian Woodpecker

Alm : Blutspecht

Frn : Pic syriaque

STATÜSÜ

Türkiye'de rastlanan ağaçkakanlar içinde en yaygın olan alaca ağaçkakan IUCN'in kırmızı listesinde LC (düşük risk) statüsünde sınıflanmış bir kuş türüdür.

MORFOLOJİSİ

Vücutları 24-25 cm uzunlukta olup kanat uzunluğu 13-15 cm, kanat açıklığı 34-39 cm, kuyruk uzunluğu ise 8-9 cm civarındadır. Ergin erkek bireylerde sırt parlak siyah renktedir. Başın arka kısmında koyu kırmızı renkte bir leke bulunmaktadır. Alın, gözlerin etrafı ve kulak kısmı ile gerdan ve göğüs soluk beyaz, yüzün kenarları ise ipek gibi beyaz renktedir. Gaga dibinden başlayan siyah renkteki yanak çizgisi boynun her iki yanında bulunan üçgen biçimindeki bir leke ile birleşerek yarım bir daire şeklinde göğse kadar uzanır. Kanat örtü tüyleri ve omuz tüyleri beyazdır. Kanat uçma tüyleri siyah renkte olup iç ve dış veksilumları üzerinde beyaz benekler bulunur. Oldukça sağlam bir yapıya sahip olan kuyruk siyah renkte olup, en dıştaki iki kuyruk tüyünden her birinin iç ve dış veksilumlarında sarımtırak beyaz iki leke bulunmaktadır. Kuyruk altı örtü tüyleri gül kırmızısı renktedir. Göğüs kirli beyaz renktedir. Karnın ön tarafı krem renkte olup, kuyruğa yakın olan kısmı pembe renktedir. Son derece sert ve kuvvetli olan gagası, mavimsi tonlarda olup, alt gaganın dip kısmında sarımsı renkte bir lekelenme

bulunmaktadır. Gözler belirgin kırmızı renktedir. Bacaklar kurşuni gridir. Dişilerin erkeklerden tek farkı başın arka kısmında kırmızı lekenin olmamasıdır.

Alaca ağaçkakan, orman ağaçkakanına çok benzer, ancak gövdesinin alt tarafı, başı ve boyun yanları daha beyaz olduğu ve boynu ve yüzü arasında siyah dikey bant olmadığı için daha açık renkli görülür.

YAYILIŞI

Orta ve Güneydoğu Avrupa'da, Doğu Akdeniz Suriye, Anadolu, Filistin ve Batı İran'da bulunmaktadır. Yaygın olarak görüldüğü ülkeler: Arnavutluk, Ermenistan, Avusturya, Azerbaycan, Belarus, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Mısır, Gürcistan, Yunanistan, Macaristan, İran, Irak, İsrail, Ürdün, Makedonya, Yugoslav, Moldova, Karadağ, Filistin, Polonya, Romanya, Rusya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya, İspanya, Suriye Arabistan, Türkiye, Ukrayna.

Yurdumuzun yerli kuş türleri arasında yer alan alaca ağaçkakan Türkiye'de en yaygın olarak bulunan ağaçkakan türüdür. Daha çok Anadolu'nun batı kısmında görülse de diğer kısımlarında da mevsimlik geçişlere rastlamak mümkündür. Doğu Karadeniz'in yüksek dağ kesimlerinde bulunmamaktadır.

YAŞAM ALANLARI

Her nevi ormanlarda parklarda, büyük bahçelerde, kimi zaman büyük şehir parklarında, söğütlerde ova ve dağlarda görülmektedir. Genellikle ağaçlar üzerinde bulunur ve tırmanarak yukarılara

çıkarak. Nadiren yere inerek beslenir. Çok büyük ormanlarda daha az görülmesine karşın, meyve ağaçlarının bulunduğu alanlarda sıklıkla bulunur. Seyrek ve çoklukla yaprak döken ormanları tercih etmektedir.

BESİNLERİ

Önemli böcekçil kuş türlerinden olan alaca ağaçkakan özellikle kınkanatlı böceklerin ergin larva ve pupalarını yerler. Besin eksikliğinde çoklukla sonbahar ve kış aylarında çam tohumları ile beslenmektedir. Ağaçların yara ve çalıklarındaki böcekleri dilleri ile toplarlar. En bilinen beslenme davranışı ağaç kabukları altındaki böcekleri bulup yemesidir. Oldukça kuvvetli olan gagası ile ağaç kabuklarına vurarak çıkan seslere göre böceklerin yerini tespit eder ve buraları daha sert darbeler ile delerek içerideki böcekleri çıkartarak yer. Ayrıca ağaçlar içerisindeki larvaları bu tip vuruşlar ile korkutarak dışarı çıkmalarını da sağlar ve yerler. Ağaç içindeki böcekleri yemelerinde gagaları kadar önemli bir organı da sert, ince, uzun ve sivri olan dilleridir. Dilleri galeriler içindeki böcekleri yoklamaya, tespit etmeye ve yapışarak yakalamaya yarar. Alaca ağaçkakanın bu şekildeki beslenmesi özellikle orman ağaçlarında zarar yapan böcekler ile yapılan

biyolojik mücadelede büyük önem taşımaktadır.

Alaca ağaçkakanın çam kozalaklarındaki tohumları yemesi de oldukça ilginçtir. Gaga ile kopardıkları çam kozalaklarını ağaçların delik ya da çatlaklarına yerleştirir ve tohumları çıkartmak için gagaları ile bu kozalıklara vurarak parçalar ve tohumları çıkartırlar.

Bunlar dışında bazı ağaçkakanların gagalarında reçine izleri bulunduğu gibi kursaklarında ise palamut, fındık, ceviz, dut, mürver, kiraz, erik, elma, armut meyvelerinin izlerine de rastlanmıştır. Nadir de olsa çok küçük kuş yavrularını yiyebilirler.

BIYOLOJİSİ

Çiftleşme döneminde ağaçkakanların değişik bir kur davranışı vardır. Bahar aylarında erkekler yüksek bir ağaç seçer ve ağaç gövdesine vurarak dişilere çağrı yapar. Bu böcek avlamak için yapılan vuruşlardan daha farklıdır. Böcek avlamak için kesik ve şiddetli vuruşlar yaparlarken, çiftleşme çağrı için yapılan vuruşlar daha düşük şiddette ancak son derece seridir. Erkek ve dişi kuş eşleştikten sonra yuva yapmak için ağaçlar aramaya başlarlar. Yuvalarını özellikle yaşlı

ağaçların gövdelerini oyarak hazırlarlar. Erkek kuş gaga darbelerinden çıkan sesler sayesinde ağacın yuva için uygun olup olmadığına karar verir. Yuva yapımında erkek ve dişi kuş sıra ile ağacı oymaya başlarlar. Oyularak açılan yuva ortalama 4 cm çapında ve 20 cm derinliğinde bir tüneldir.

Çiftleşmeden sonra dişiler bu yuvalara 4-7 adet yumurta bırakırlar. Bu yumurtalar 10-12 günlük bir kuluçka döneminden sonra açılır. Erkek ve dişiler birlikte kuluçkaya yatar ve yavrulara bakarlar. Yumurtadan çıkan yavrular 17-21 günlük bir palazlanma döneminden sonra uçabilirler.

Ağaçkakanlarda diğer kuşlarda bulunmayan birçok fizyolojik özellik bulunmaktadır. Bu kuşların kafatasları özellikle de ön kısımları darbelerle karşı oldukça kalınlaşmıştır. Gaga ve kafatası bağlantısı da son derece güçlü olup esnek bağ dokuları ile desteklenmiştir. Bu surette darbelerin beyne zarar vermesi engellenmektedir. Boyun kasları ise gaganın şiddetli darbeler yapabilmesi için güçlenmiştir. Burun deliklerindeki kıllar talaş ve tozların burna girmesini engellemek için gelişmiştir. Son derece uzun olan dilleri geri çekildiğinde büyük bölümü alt çenedeki bir yarıktan geçip kafatasının önce altından, sonra arkasından, sonra da tepesinden dolaşarak

alttaki özel bir yuvaya kadar uzanır. Ayrıca tükürüklerindeki yapışkan madde sayesinde böcekler bu dile yapışarak yakalanır.

Ağaçkakanlar kısa bacakları, çok güçlü ayakları uzun ve kıvrık tırnakları sayesinde ağaç gövdelerine dikey olarak tutunurlar ve bu şekilde yürürler. Yine çoğu kuş türünden farklı olarak iki tırnak önde ikisi ise arkadadır. Ağaç gövdelerine tutunmada faydalı olan diğer bir organ ise kuyruklarıdır. Sert olan kuyrukları vücutlarına destek olur ve ağaç gövdelerinde dik durmalarını sağlar.

YEREL ADLARI

Diğer ağaçkakan türlerini de içine alan çok fazla miktarda yerel isime sahiptir. Bunlardan bazıları şunlardır: Ağaç delen, ağaç gaganası, ala kabak, ala kakan, ala taraç, ala takalak, bodovan, cackak, cırtlık, cükcelegen, çama çakan, çık çık, dah diken, dakdaka, dak delen değdeleşen, deddelek, degelen, dekdelek, deligan, deleyen, devlet kuşu, devletli, dikdelağaç, gagaç, gagana, gölük, guduk dena, güdük, gük güven, hart kakan, hartlağan, kakacan, kakaç, kalli, kekeçen, kıl ibik, kodana, kokar Ali, kuş kura, tahta delen, tahta kelleri, tahtakı, tahtalağan, tahta kacan, takacan, takaç, takagan, tak delen, takıç, taktakı, taktiliğen, tarkurtike, tekkuma, telken, tık delek, tık delen, tıktık deleşen, tıksıkıcan, tıktıca, türülik

Yazıda kullanılan tüm fotoğraflar Dr. N. Kaan ÖZKAZANÇ tarafından çekilmiştir

Kaynaklar

- Benson, V. S. (1971) The Observer's Book of Birds. Frederick Warne&Co.Ltd. London, England ISBN: 0 7232 0043 2
- Ergene, S. (1945) Türkiye Kuşları. İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Monografileri, Say:4, Kenan Matbaası, XX + 361s. + 104 Tablo İstanbul.
- Hayman H., Hume R. (2005) Kuş Gözlemcisinin Cep Kitabı. Avrupa'nın Kuşları. Kuş Araştırmaları Deneği Yayınları. ISBN: 975-00270-0-0 Semih Ofset, Ankara (Çeviri:Beysen Semizoğlu)
- Kızıroğlu, İ. (1989) Türkiye Kuşları (Kırmızı Listede Olanlar ve Buldukları Bölgeler) Orman Genel Müdürlüğü, Eğitim Daire Başkanlığı, Yayın ve Tanıtım Şube Müdürlüğü 314 s. Ankara
- Peterson, R., Mountfort. G., Hollom P.A.D. (1972) A Field Guide to the Birds of Britain and Europe. Printed in Great Britain Collins Clear-Type Press London and Glasgow. ISBN 0 00 212020 8
- Somçağ, S. (2005) Türkiye Kuşları. Yapı Kredi Yayınları-2273 ISBN: 975-08-1019-8 275 s. İstanbul.
- Turan, N. (1990) Türkiye'nin Av ve Yaban Hayvanları. Kuşlar 2. Kitap. Orman Genel Müdürlüğü, Eğitim Daire Başkanlığı, Yayın ve Tanıtım Şube Müdürlüğü 274 s. Ankara.
- Trakuş: <http://www.trakus.org>
- The IUCN Red List : <http://www.iucnredlist.org/>

Eski Dostlar Gezisi

Özgen DEMİREL

Fotoğraf: Stüdyo Süleyman

İ. Ü. Orman Fakültesi 1966 yılı mezunlarının yıllık geleneksel 19.Dönem toplantısı; 15-22 Eylül 2013 tarihleri arasında "ESKİ DOSTLAR" topluluğu olarak büyük bir katılımı Fethiye'de yapıldı.

1.gün – Orman içinde yer alan Samanlık Koyundaki tesislerde dinlenme ve deniz ihtiyacını karşılayan grubumuz, akşam için düzenlenen hoşgeldin program açılışı çalgılar eşliğinde Vardar Ovası Ferit Seyhan'ın da şarkıları ile akşam yemeğimiz geç saatlere kadar sürdü. Pistten inmeyen bütün oyun havalarına eşlik eden arkadaşlarımız özellikle; Fevzi Kaleli, Cahit Nasırlı, Necati Uyar, İlçin Aslanboğa, Süleyman Özhan, Kani Işık, Sümer Gülez Hocalar ile mahalli oyun havası sergileyen Süleyman Dingil, Kani Işık arkadaşlarımızın karşılıklı oyunlarını büyük zevkle izledik.

2.gün – Yat turu ile Fethiye'nin görülmeye değer 12 adalar turunda, Kızıl ada, Tavşanlı ada, Göcek ada, Yassı ada ve diğer ada koylarında denize girme imkanı bulduk, tekne turu oldukça eğlenceliydi.

3.gün – TLOS Yakapark Doğal su cennetinde Alabalık tesislerinde yemek ve dinlenmenin ardından, yol üzerinde bulunan TLOS tarihi kentinde Süleyman Dingil kardeşimiz yöre ile ilgili tarihi, arkeolojik ve mitolojik bilgiler verdi. TLOS, Likya Federe Birliği'nin en büyük kentlerinden olup; Uçan Kanatlı Atı" Pegasus "ile ünlenen Mitolojik kahraman Bellrephontes'in de yaşadığı bu yerde, en güzel ev tipi mezarlar bulunmaktadır. Günün son durağı olan Saklıkent Kanyonu'nda gezi ve çay molası ile turumuzu tamamladık.

4. ve 5. gün – Kalabalık bir grup ile Yunan Adası olan Rodos'a iki günlüğüne gittik. Adada birinci gün Eskişehir yerleşkesi olan tarihi surlar içindeki Osmanlı eserleri ve Pargalı İbrahim Paşa Cami ile diğer Rodos şövalyelerine ait kale ve tarihi çarşıların gezisi ve öğle yemeğinden sonra, plajları, kalesi ve çarşıları ve otantik çakıl taşları ile döşenmiş, dar yolların etrafında sıralanmış dükkânların ve cafelerin bulunduğu Rodos'un diğer bir yerleşkesi olan Limnos'a gidildi. Limnos; meydanında Osmanlı yazıtını taşıyan çeşmesi bulunmaktadır. Kaleye eşeklerle çıkılmaktadır. Adadaki taksilerin son model Mercedes olması dikkatimizi çekti. Akşam Rodos merkezindeki Taverna'da Türk ve Yunan müziği eşliğinde, Sirtaki oyunu ve bu oyunu Kasap havasına dönüştüren İlçin Hoca'nın oyununu Ferit Seyhan'ın şarkı eşliğiyle izlemek ve Hamdi Oktayoğlu'nun Ormancı türküsünü dinlemek bizlere ayrı bir tat verdi. Grubumuza Adadaki ikinci günde, Eskişehir ve Yenişehir'de gezip, alışveriş yaptı. Burada yabancılık çekmedik özellikle turistik alışverişimizi Türklerin dükkânlarından yapmaya özen gösterdik. Güzel geçen iki günün ardından feribotla Fethiye'ye dönerek akşam yemeğinde birlikte olduk.

Fethiye'de kalan grup bu iki günde; Kaş, Kalkan, Çalış Plajı, Fethiye'nin meşhur çarşısında lezzetli balıklar yeyip; çarşısında alışveriş yaparak keyifli gün geçirdiler.

6.gün – Bir grup arkadaşlarımız Samanlık koyuna, diğer grup arkadaşlarımız ise; günün ilk turuna Ölüdeniz ile başlayıp; mübadele dönemi nedeniyle boşaltılmış ve halen yerlerine yerleşim yapılmayan, kaderini bekleyen ve arkadaşlarımızı etkileyen Kayaköy gezimizle turumuza devam ettik. Kayaköy'den çıktıktan sonra son turumuz olan güzel doğası ile dikkat çeken Gemiler Koyu'na gittik. Burada günün yorgunluğunu denize girerek ve çay molası vererek üzerimizden attık.

7.8. gün – Yedi gün dolu dolu geçen gezimizi sonlandırıp, değerli arkadaşlarımız dönüş yolculuklarına başladılar.

Sevgili Kardeşim Zeki Boran'ı Son Yolculuğuna Uğurladık

Şu anda hayatımın en zor işini yapmaya çalışıyorum. Zira insan en yakınıni kaybettikten sonra onun arkasından birkaç kelime yazmalıymış meğer.

Kalemi elime aldığımda, beraber geçirdiğimiz yılları, ilk gününden itibaren film şeridi gibi geri sararak yeniden yaşamaya çalışıyorum.

Yıl 1978; Cide Orman İşletme Müdürlüğüne atandım. Yollarının olmaması nedeniyle o yıllarda Karadeniz'in o güzelim ilçesi mahrumiyet yeri olarak kabul ediliyordu. Bu işletmenin ormancılık işlerinin en yoğun olduğu ve kasabaya en uzak işletmesi Kızılcasu Orman İşletme Şefliği. Bu şefliğin orman işletme şefi de Zeki BORAN.

Baharla birlikte işletme şefi, şefliğin yazlık merkezine çıkar, o senenin iş programındaki işleri tamamlanıncaya kadar orada kalır ve bu yerde en fazla birkaç aile vardır. Bu şeflikte üretim işi, ağaç türlerinin fazlalığı, kesim işinin ayrı, sürütme işinin ayrı ve nakliyat işinin ayrı ayrı yapıldığı da göz önüne alındığında bu işleri aksatmadan yürütebilen, oranın cefakar işletme şefi Zeki BORAN.

Elindeki ajandasında her bölmedeki, rampadaki tek bir tomruğun, tek bir maden direğinin takibini yapan, memurlarını da bu şekilde yetiştiren bir işletme şefi Zeki BORAN.

İşletme müdürü olarak, böyle bir şefle çalışmak ne büyük bir mutluluk. İşletmedeki diğer şeflerle ve diğer personelle iyi ilişkileri organize eden, sosyal yönü bakımından da aranan bir işletme şefi Zeki BORAN.

Cide işletmesinden sonra Kastamonu İşletme Müdür Yardımcılığı, Muğla Yatağan ve Kavaklıdere Orman İşletme Müdürlüğü, Kadastro Komisyon Başkanlığı ve Kadastro Komisyon Koordinatörlüğü hizmetlerini yürütürken de her konuya aynı titizliği ve duyarlılığı göstererek, çalıştığı her yerde derin izler bırakan bir meslektaşımızdır Zeki BORAN.

Meslekteki birlikteliğimizi emekli olduktan sonra da Ankara Eryaman'da devam ettirme mutluluğunu sağladı. Ancak bu beraberlik hiç de beklentilerim doğrultusunda gelişmedi. Amansız hastalık Zeki'yi pençesine acımadan almıştı. Ama ismi gibi zeki olan Zeki BORAN bu hastalığın bilincinde olarak hiçbir zaman yılginlığa kapılmadan, hastalığı ile ilgili tüm gelişmeleri olgunlukla karşıladığı, yaşamının son gününe kadar ülkenin, çok sevdiği mesleğinin sorunlarını takip etmekten geri kalmadığı, tabi fanatik derecede tutkunu olduğu Galatasaray takımındaki gelişmeleri de hiç kaçırmadan izlediği, kendilerini her ziyaretimdeki konuşmalarımızda da ortaya çıkıyordu.

Son yolculuğunda tabutunun üzerinde bulunan Galatasaray kaşkolündeki yazı da sanki kendisi için yazılmıştı.

Evet Zeki'ciğim **“SENİN ASALETİN YETER”**

Sevgili kardeşim sana yüce Tanrıdan rahmet, Boran ve Altın ailesine ve meslektaşlarımıza başsağlığı diliyorum.

Fevzi KALELİ

Biz bu elden gider olduk, kalanlara selam olsun...

İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'ne başladığım 1974 yılında tanıdım Hıdır'ı. Üniversitenin Merkez yerleşkesindeki Fen Fakültesinde derse ara verilen bir sürede Orman Fakültesinin üst sınıflarından gelen ve Fakültede yapılacak Öğrenci Temsilciliği seçimleri için bizlere çağrı yapmaya gelen bir grup Devrimci öğrenci ile tanıştığımız arkadaşların arasındaydı. O zamanlar öğrenim gördüğümüz birinci sınıfın derslerine zaman zaman gelen üst sınıftaki arkadaşlar, yeni başlayan öğrencilerle tanışmak ve onlara destek olmak düşüncesi ile ellerindeki ders kitaplarını paylaşmaya ve karşılaşılan sıkıntılar konusunda yardımcı olmaya çalışıyorlardı. Öğrencilerle paylaşılan bu kitaplar arasında bana Hıdır Kolay'ın teksir edilerek ciltlenmiş kalın bir Jeoloji kitabı düşmüştü. Hıdır'ın isminin kalın harflerle yazılı olduğu kırmızı ciltli bu ders kitabı uzun yıllar evdeki kitaplarımızın arasında durdu. Öyle ki; çocuklarımla ortaokul yıllarıma kadar evde gördükleri bu kitabın isminin Hıdır Kolay olduğunu ancak Hıdır'ı tanıdıktan sonra anlamaları ve "aaaa biz bunu kitap ismi sanıyorduk" demeleri güzel bir anı olarak hep belleğimizde kaldı.

O gün tanıdığım ve sonraki yıllarda da değişmeyen çizgisi ve Devrimci duruşu ile tüm arkadaşlarımızın sevgisini, güvenini ve dostluğunu kazanmış örnek bir arkadaşımızdı. 1979 yılında başladığı meslek yaşamında olduğu gibi sonrasında da işsiz kaldığı, serbest çalıştığı yıllarda, onca sıkıntı ve zorluğa karşın ayakta kalmasını ve örgütlü mücadelenin içinde olmasını bilerek yaşadı. 2009 yılında yakalandığı hastalığı, geçirdiği ameliyatlara ve tedavilere karşın atlatamadı. Sevgili eşinin ve oğlunun insanüstü çabası, dostlarının ve arkadaşlarının desteği, yetmedi Hıdır'ı yaşatmaya...

Son olarak; 4 Ekim Cuma günü yattığı Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden 24 Ekim gecesi cansız bedenini geri aldık. 25 Ekim Cuma günü Orman Bölge Müdürlüğü'nden kaldırılan cenazesini Ankara, İzmir, Balıkesir, Antalya, Bursa, İzmit ve Adapazarı'ndan gelen arkadaşları ile birlikte kalabalık bir katılım eşliğinde Bahçeköy'de mezarı başında yapılan anmanın ardından toprağa verdik. Bağımsız, demokratik bir Türkiye mücadelesinde örgütlü duruşu, dürüstlüğü ve dostluğu ile unutamayacağımız arkadaş ve dostlarımızdan birisi daha aramızdan ayrıldı. Yaşamı Mücadele ile geçen dostluğu, dayanışması, Devrimciliği ile örnek olan Hıdır arkadaşımızın unutulması ve gönüllerde yaşaması mümkün mü?

Güle Güle arkadaşım... Ve sevgili kızımın dediği gibi; Güle Güle Hıdır Amca.....

Sezai KAYA
Orman Yük.Müh.

YİTİRDİKLERİMİZ

ALİ RIZA UZUNER
TRABZON - 1926
İ.Ü. ORMAN FAK. - 1947
ANKARA - 31.10.2013

AHMET TARHAN
GÖYNÜK - 1920
İ.Ü. ORMAN FAK.
ANKARA - 30.10.2013

HIDIR KOLAY
ANTALYA - 1951
İ.Ü. ORMAN FAK. - 1979
İSTANBUL - 24.10.2013

ZEKİ BORAN
İSTANBUL - 1947
İ.Ü. ORMAN FAK. 1971
ANKARA - 17.10.2013

TAHİR YÜCEKÖK
ADANA - 1937
ORMAN MÜH.MUAVİNİ
ADANA - 18.10.2013

*Sonsuzluğa uğurladığımız üyelerimize
Tanrı'dan rahmet yakınlarına ve meslek
kamuoyumuza başsağlığı dileriz.*

TOD - Türkiye Ormancılar Derneği
Tuna Caddesi No:5/8 Kızılay-ANKARA
Tel: 0312.433 84 13 Faks: 433 26 64

www.ormancilarderneji.org

Sayın Üyemiz,

Derneğimiz Banka Hesap bilgileri aşağıdaki şekilde değişmiştir:

ZİRAAT BANKASI ANKARA YENİŞEHİR ŞUBESİ
ŞUBE KODU: 471

NO:	HESAP ADI:	CİNSİ:	HESAP NO:	IBAN:
1	DERNEK	TL	5002	TR250001000471397751395002
2	DERNEK	EURO	5007	TR840001000471397751395007
3	İŞLETME	TL	5001	TR940001000471450795005001
4	İŞLETME	EURO	5003	TR400001000471450795005003

Bu hesaplara Türkiye'nin herhangi bir yerindeki Ziraat Bankası şubelerinden **hiçbir masraf ödemededen** Üyelik Aidatı ve RIXOS konaklama bedelini havale edebilirsiniz. Buna göre:

1) ÜYELİK AİDATLARI için;

Türkiye Ormancılar Derneği TR250001000471397751395002 nolu hesabına Üyelik Aidatı olarak yatırılması gerekmektedir.

2) RIXOS Otel konaklamalarında;

Yüksek sezonda (Nisan-Ekim Ayları)

Türkiye Ormancılar Derneği İktisadi işletmesinin Hesabına (TR400001000471450795005003) gecelik konaklama bedeli olarak 24 EURO,
Türkiye Ormancılar Derneği TR840001000471397751395007 nolu hesabına BAĞIŞ olarak gecelik 6 EURO yatırılması gerekmektedir.

Düşük sezonda (Kasım-Mart Ayları)

Türkiye Ormancılar Derneği İktisadi işletmesinin Hesabına (TR400001000471450795005003) gecelik konaklama bedeli olarak 20 EURO,
Türkiye Ormancılar Derneği TR840001000471397751395007 nolu hesabına BAĞIŞ olarak gecelik 2 EURO yatırılması gerekmektedir.

	KONAKLAMA AYLARI	GECELİK KONAKLAMA BEDELİ	BAĞIŞ	TOPLAM
YÜKSEK SEZON	NİSAN-EKİM	24 EURO	6 EURO	30 EURO
DÜŞÜK SEZON	KASIM-MART	20 EURO	2 EURO	22 EURO
IBAN		TR400001000471450795005003	TR840001000471397751395007	
HESAP DETAYI		TOD İKTİSADİ İŞLETMESİ	TÜRKİYE ORMANCILAR DERNEĞİ	

Bu işlemler için Türkiye'nin tüm Ziraat Bankası şubelerinden herhangi bir masraf alınmayacaktır.